

UDK 811.163.4'271(497.5)

Izvorni naučni rad

Bernardina PETROVIĆ (Zagreb)

Ivana NOSIĆ (Zagreb)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bernardina.petrovic@ffzg.hr

NAGLASNA KOLEBANJA U NORMATIVNIM PRIRUČNICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

Proces standardizacije podrazumijeva stvaranje niza eksplicitnih jezičnih normi koje omogućuju jedinstvenost i jednoznačnost standardnoga idioma, osposobljavajući ga za javnu komunikaciju. Pitanje prozodijske norme već je dugo jedno od gorućih standardoloških pitanja. Veliki raskorak između uporabne i kodificirane norme posebno se odnosi na silazno naglašavanje nepočetnih slogova riječi, neutralizaciju kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka, gubljenje zanaglasnih dužina, neprenošenje silaznih naglasaka na prednaglasnicu, gubljenje naglasnih preinaka u paradigmama. Unatoč tomu što su se oblikovale tri koncepcije koje nude svoj model rješavanja naglasnonormativnih pitanja, navedena su pitanja i dalje otvorena. Uzroci su takvoj situaciji višestruki: kreću se od složenosti samoga naglasnog sustava i njegove skromne funkcionalnosti u priopćajnoj praksi sve do normativne nestabilnosti i zapuštenosti nastave akcentuacije na svim školskim razinama. U ovome je radu težište na istraživanju pitanja normativne nestabilnosti i to u odnosu na tri akcentološka pitanja: silazno naglašavanje nepočetnih slogova, neutralizacija kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka i neprenošenje silaznih naglasaka na prednaglasnicu. Analiza korpusa iz četiriju priručnika hrvatskoga jezika ukazuje na (ne)dosljednost i (ne)sustavnost normativnih priručnika te odgovara na pitanje je li hrvatska prozodijska norma jedinstvena i jednoznačna te može li se kompetentan govornik sa sigurnošću pozvati na nju prilikom rješavanja naglasnih nedoumica koje zbog utjecaja masovnih medija postaju sve brojnije.

Ključne riječi: hrvatski standardni jezik, prozodijska norma, naglasak, normativni priručnik, kodifikacija

1. Uvod

Hrvatska je ortoepska norma već dugo najproblematičnijom normom hrvatskoga standardnog jezika.¹ Budući da je ona ujedno i najkonzervativnija norma, javlja se veliki raskorak između kodificirane i uporabne norme (usp. Pranjković 2010: 24). Otvorena pitanja hrvatskoga naglasnog sustava koja u novije doba potiču rasprave jesu prisutnost silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima riječi, neutralizacija kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka, gubljenje zanaglasnih dužina, neprenošenje silaznih naglasaka na prednaglasnicu, gubljenje naglasnih preinaka u paradigmama. Uzroci se tih problema kreću od složenosti samoga naglasnog sustava i njegove skromne funkcionalnosti u priopćajnoj praksi do normativne nestabilnosti i zapuštenosti nastave akcentuacije na svim školskim razinama (usp. Zoričić 1998: 333). Valjana naglasna kodifikacija mora polaziti od stvarnoga, živoga naglašavanja te od naglasnoga sustava. Sustav određuju opće, paradigmatičke, tvorbene, glasovne te tipološke norme. Opće norme podrazumijevaju ograničenja mjesta i vrste naglasaka u riječi. Paradigmatičke norme određuju naglasne konstante u fleksiji, dok se tvorbene naglasne norme očituju kao usustavljivanje određenih naglasaka u tvorbenom tipu. Glasovne norme utvrđuju naglaske koji proizlaze iz promijenjena slijeda glasova pri fleksiji i tvorbi. Tipološke norme proizlaze iz tipološke klasifikacije naglasnih ponašanja, koja je od prvorazredne važnosti za naglasnu kodifikaciju. Glavno tipološko mjerilo za razvrstavanje riječi u naglasne tipove su osnovna prozodijska razlikovna obilježja – intonacija i dužina (usp. Vukušić 1989: 51–52). Sama obilježja sustava međutim nisu dovoljna za valjanu i demokratsku kodifikaciju. Činjenica je da svaki standardni jezik treba učiti, ali učenje je svakako svrhovitije i uspješnije ako se, onoliko koliko je moguće, temelji na realnoj jezičnoj situaciji (usp. Pranjković 2010: 24).² U obzir treba uzeti i živu priopćajnu praksu, no problem nastaje kada se

¹ Prema Siliću, jezik kao sustav podrazumijeva potencijalnu veličinu ili ono što (poslije) sosirovska lingvistika naziva jezikom (*langue*), dok je jezik kao standard aktualna veličina ili normirani govor, odnosno ono što se u strukturalističkoj terminologiji naziva govorom (*parole*) (usp. Silić 2006: 17). Za razliku od jezika kao sustava, kojim upravljaju isključivo unutarnje zakonitosti, jezik kao standard određen je unutarnjim i vanjskim zakonitostima. U tom se smislu raspravlja o dvjema normama: prva je implicitna norma i utvrđena je lingvistički, dok druga, eksplicitna, ovisi o sociolingvističkim parametrima (usp. Silić 2006: 20). Eksplicitna je norma društvena konvencija, ona omogućuje jedinstvenost i jednoznačnost standardnoga idioma, njegov nadregionalni i općedruštveni status osposobljavajući ga na taj način za javnu komunikaciju (usp. Granić 1994: 84).

² Osim što je jedinstven i jednoznačan, standard je elastičan i polifunkcionalan: uvijek se iznova mora prilagođavati potrebama jezične zajednice, koje su u stalnoj mijeni. Prema tomu, jasno je da se ne može normirati jednom zauvijek. Budući da se stalno javljaju inovacije koje je teško pomiriti s postojećom normom, svaki jezik ima problema na normativnoj

ona kosi sa temeljnim zakonitostima samoga sustava. Upravo na tome mjestu nastaju ozbiljna pitanja koja potiču rasprave od kojih su mnoge i danas otvorene. Rezultat je nestabilnost prozodijske norme koja se najbolje ogleda u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika.

U ovome će se radu, uz kratak pregled temeljnih značajki novoštokavske akcentuacije te povijesnih i suvremenih akcentoloških promišljanja, analizirati problem normativne nestabilnosti i to u odnosu na tri aktualna akcentološka pitanja: prisutnost silaznih naglasaka na nepočestim slogovima, neutralizaciju kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglasaka te neprenošenje silaznih naglasaka na prednaglasnicu.

2. Prozodijska norma hrvatskoga standardnog jezika

Od osnovnih se pravila o raspodjeli naglasaka u hrvatskome standardnom jeziku³ odstupa najčešće zbog silaznih naglasaka u nepočestim slogu riječi koji se mogu pojaviti u složenicama (*samoùprava* i *samoùprava*), posuđenicama (uz *dirigènt* i *dirigènt*), stranim vlastitim imenima (uz *Vòltèr* i *Voltèr*), genitivu množine riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima (uz *pòdātākā* i *podātākā*) i u kraticama koje se izgovaraju nazivima početnih slova (*esàdē*, ali gotovo uvijek *esadē*) (usp. Barić i sur. 2003:71). Zanaglasna dužina ne može biti jedina prozodijska jedinica u riječi pa se veže za naglasak ispred sebe. Može pripadati osnovi riječi ili obličnim i tvorbenim nastavcima. Kada pripada osnovi riječi, ostvaruje se u riječima naglasnoga tipa *kàpūt*, *šèšīr*, ispred suglasničkoga skupa koji počinje sonantom ako iza njega ne slijedi dugi slog (*òpanak* – *òpānka*) te u izgovornoj cjelini na mjestu pomaknutoga naglasaka iz dugoga sloga na prednaglasnicu (*grād* - *ù grād*). Kada je riječ o obličnim nastavcima, zanaglasna se dužina nalazi u pojedinim padežima imenica (G jd. ž. r., I jd. ž. r., G mn. svih rodova), u određenome vidu pridjeva svih triju rodova, komparativu i superlativu, pojedinim padežima neodređenoga vida pridjeva (I jd. m. i s. r., GDI jd. ž. r., G mn. svih triju rodova, DLI mn. svih triju rodova) te u pojedinim glagolskim oblicima (prezent, 3. l. mn. aorista, imperfekt, 2. l. jd. i 1. i 2. l. mn. imperativa, glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli, glagolski pridjev trpni ispred

razini. Isto vrijedi i za hrvatski standardni jezik u kojemu najvećih problema ima na području ortoepske norme za koju je karakterističan najveći nesklad između kodifikacijske i uporabne norme, mada ni potonja nije u potpunosti jedinstvena (usp. Babić 1999: 183, 186).

³ Osnovna su pravila o raspodjeli naglasaka: 1. u naglašenoj riječi može biti samo jedan naglasak, 2. jednosložne riječi mogu imati samo silazne naglaske, 3. dvosložne riječi mogu imati sva četiri naglasaka, ali samo na prvome slogu, 4. trosložne i višesložne riječi na unutarnjim slogovima mogu imati samo uzlazne naglaske i 5. naglasak ne može stajati na zadnjemu slogu.

sufiksa *-n* u glagola na *-ati*, te ispred sufiksa *-t*). Naposljetku, dugi su tvorbeni naglasci imenički sufiksi (*-ač*, *-ad*, *-ak...*), pridjevski sufiksi (*-inji*, *-ji*, *-ni*, *-nji...*) i priložni sufiksi (*-(ač)ke*, *-ce*, *-ice...*) (usp. Barić i sur. 2003:69–70). Izgovorna (naglasna) cjelina sastoji se od naglasnice i nenaglasnice (prednaglasnica ili zanaglasnica). U kombinaciji prednaglasnice i silazno naglašene riječi dolazi do prebacivanja silaznoga naglasaka na prednaglasnicu. Dvije su vrste prebacivanja: 1. oslabljeno prebacivanje, odnosno necjelovito prebacivanje naglasaka kada naglasak prelazi na prednaglasnicu samo jakošću, ali ne i tonom te se, umjesto silaznih naglasaka, ostvaruje kratkouzlazni (*kùća – ù kuću*) i 2. neoslabljeno prenošenje kada naglasak prelazi na prednaglasnicu i jakošću i tonom te se ostvaruje kao kratkouzlazni (*grād - dō grāda*). Na slogu s kojega je prenesen dugosilazni naglasak ostaje zanaglasna dužina (usp. Vukušić i sur. 2007:29).

Zbog slaboga ili nikakvoga poznavanja prozodijske norme nema “pravih” govornika standarda, već se povećava broj govornika supstandardnoga jezika, što upućuje na to da su implementacija i ekspanzija standardnog naglasnog sustava na vrlo niskoj razini. O njegovu stvarnome statusu najbolje svjedoče radio i televizija koji bi, kao sredstva javnoga priopćavanja, trebali zahtijevati uporabu standardnoga idioma (usp. Granić 1994: 86). Brojna istraživanja pokazuju da se profesionalni radijski i televizijski govornici priklanjaju implicitnoj naglasnoj normi, odnosno naglasnomu sustavu u prihvaćenom tipu općega hrvatskoga.⁴ Prihvaćeni se tip općega hrvatskoga odnosi na jezik kojim se govori u kulturnoj, političkoj, gospodarskoj, školskoj, novinarskoj i inoj javnosti.⁵ Riječ je o svojevrsnoj inačici supstandardnoga jezika čiji su prozodijski oblici „optimalizirani s ciljem da budu dostupni, bliski i poželjni svima odjednom u najvećoj mogućoj mjeri“ (Babić i sur. 2007: 125). To znači da je u prihvaćenome tipu općega hrvatskoga prozodijski sustav jedan oblik hibrida kajkavskih, čakavskih i štokavskih govora. Njegovo je temeljno distinktivno obilježje u odnosu na eksplicitnu prozodijsku normu to što je riječ o tronaglasnom sustavu. Naime, prema nekim istraživanjima naglasnoga sustava u području javne komunikacije razvidna je tendencija neutralizacije kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u korist potonjega.⁶ Osim toga, u implicitnom je standardu ugašena zabrana silaznih

⁴ Više o istraživanjima naglašavanja profesionalnih govornika na radiju i televiziji v. u Zgrabljic – Hršak (2003); Banković-Mandić – Runjić-Stoilova (2006).

⁵ Govoreći o standardnome jeziku, Ivo Škarić uvodi distinkciju između klasičnoga, prihvatljivoga i prihvaćenoga tipa općega hrvatskoga. Više o pojmovima v. u Babić i sur. 2007: 120-134.

⁶ Osim spomenutih istraživanja – Zgrabljic – Hršak (2003); Banković-Mandić – Runjić-Stoilova (2006); Bilonić (2010) – tezu o neutralizaciji kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka podržavaju i istraživanja Ive Škarića, Gordane Varošaneć-Škarić i Đurde Škavić

naglasaka na nepočtnim slogovima, što uključuje i završni slog, ne dolazi do prijenosa silaznih naglasaka na prednaglasnicu te se gube zanaglasne dužine. Prozodijski likovi riječi koji su u čestoj uporabi preuzeti su iz klasične norme, ali su slabo preuzeti obrasci po kojima bi se izvodili rjeđi prozodijski likovi. Naposljetku, dominira pravilo prema kojemu se izvorno mjesto naglasaka ne mijenja pri preoblici ili tvorenici, osim u rjeđim slučajevima, kada naglasak preskače na čelno mjesto⁷ (usp. Babić i sur. 2007: 129).

Paradoksalno je to što implicitni prozodijski standard uživa veći prestiž od eksplicitnoga standarda jer se nekima čini da je „naš standardni izgovor ‘seljački’”, što hoće reći nekultiviran, a to on nikako ne može biti ni po definiciji, ni po svojoj akademičnosti, ni po svim onim dosadašnjim ostvarenjima na njemu“ (Mićanović 387: 391).

Implicitni prozodijski standard kao prestižni i utjecajni oblik supstandarda teži preuzimanju funkcije standarda. Da bi se to izbjeglo, potrebna je jezična izobrazba na svim školskim razinama, usvajanje znanja o jeziku i govoru. Na taj se način razvija jezični senzibilitet kod svakoga člana govorne zajednice, što utječe i na samu poželjnost standarda i poštivanje ukupne norme, bez čega nema potpune jezične kulture (usp. Granić 1994: 87).

3. Normativna akcentologija

Hrvatsku je novoštokavsku akcentuaciju prvi put opisao 1812. godine lički katolički svećenik Šime Starčević u prvoj gramatici hrvatskoga jezika napisanoj na hrvatskome jeziku pod naslovom *Nova ricsoslovnica Iliriskà*. Starčević se naglascima bavio i u svom kasnijem radu, a važnost je njegova opisa novoštokavskoga naglasnog sustava što se pojavio prije Karadžićeva i Daničićeva opisa. Naime, dvije će godine kasnije Vuk Karadžić u prvoj srpskoj gramatici objasniti akcentuaciju na četiri stranice dok će se za sistematizaciju naglasnoga sustava pobrinuti njegov učenik i suradnik Đuro Daničić, koji je napisao niz članaka u kojima opisuje četiri naglasaka te naglaske ime-

(Škarić 2006:d, Varošanec-Škarić – Škavić 2001). Potrebno je odmah istaknuti da je dovedena u pitanje sama pouzdanost sociofonetskih istraživanja Škarića i njegovih suradnika. Upitni su prije svega metodološki okviri: dotičnim se fonetičarima prigovara to što istraživanja provode nad ispitanicima koji su mahom studenti fonetike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji usto ne čine reprezentativan uzorak jer su većinom iz Zagreba (Kapović (2007).

⁷ Treba istaknuti da čelni naglasak ne podrazumijeva svaki naglasak na čelu riječi niti svaki naglasak silazne intonacije, već samo onaj silazni naglasak koji u određenim riječima i oblicima riječi dolazi u prvom slogu izgovorne cjeline ili naglasnice kao njihova morfološka oznaka (na primjer, karakterističan je za kategoriju vokativa, aorista te glagolskog pridjeva radnog i trpnog). Više o pojmu čelnoga naglasaka v. u Barić i sur. 2003: 93.

nica, pridjeva i glagola. Usprkos tomu što Karadžić-Daničićev naglasni sustav nije obuhvatio ništa što je značajka zapadne strane, dakle, ništa od onoga što se nalazi izvan polja zajedničkoga novoštokavskog preklapanja, članci su imali velik utjecaj na jezičnu standardizaciju hrvatskoga jezika (usp. Martinović 2013). U prilog tome govori i činjenica da je Tomo Maretić pišući *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1899) u cijelosti preuzeo Karadžić-Daničićevu akcentuaciju, a isto su učinili i Ivan Broz i Franjo Iveković u svome *Rječniku hrvatskoga jezika* iz 1901. godine. Na taj je način, umjesto zapadne novoštokavske akcentuacije, hrvatskome jeziku nametnuta istočna (usp. Vukušić i sur. 2007: 17).

Usljedio je otpor nametnutome propisanu modelu. Grga Tomljenović i Milan Japunčić kritiziraju nametnuti naglasni sustav navodeći razlike između naglašavanja zapadnih novoštokavskih govora senjskog zaleđa i Like, i kodificiranog Karadžić-Daničićeva sustava.⁸ Dvojica su autora svojim kritičkim opažanjima zaslužili naziv ‘preteča današnjeg obzorja naše normativne akcentologije’ (usp. Vukušić 1989: 49). Kritičkoj se struji pridružio i Nikola Andrić svojim *Braničem jezika hrvatskoga*. S druge strane, Stjepan Ivšić, koji je vrlo rano uočio da se Karadžić-Daničićev naglasni sustav ne može smatrati mjerodavnim za čitavo štokavsko područje te je istraživao i bilježio razlike, poznat je kao gorljivi sljedbenik naglasnonormativnih stavova Tome Maretića. Ipak, treba istaknuti Ivšićevu disertaciju *Prilog za slavenski akcentat* kao vrlo važan doprinos za razvoj slavenske akcentologije. U radu Ivšić iznosi spoznaje o fiziologiji slavenskih naglasaka, o akutu u hrvatskim dijalektima te razvija cjelovitu teoriju slavenskog akcenta. Za promicanje svijesti o razlici zapadnog i istočnog novoštokavskog naglašavanja zaslužni su *Hrvatsko-poljski rječnik* Julija Benešića te *Hrvatskosrpskofrancuski rječnik* Dayrea-Deanovića-Maixnera koji četrdesetih i pedesetih godina donose zapadne naglasne oblike, ali nedosljedno (*těbe, njěga*, ali i *sěbe, vöće*). U području je normativne akcentologije značajan rad Ljudevita Jonkea, koji se šezdesetih godina zalaže za jednakovrijednost dvostrukih naglasaka, naglašavajući pritom da mora postojati jasna distinkcija između istočnoga i zapadnoga naglasnog lika (usp. Martinović 2013).

U radovima je Dalibora Brozovića načeto i analizirano puno ozbiljnih normativnoakcenoloških problema, a među ostalim propituje se treba li normu odabrati filološkom metodom traženja po rječnicima i djelima klasika (Karadžić, Daničić, Maretić) ili istražiti govornu praksu na štokavskome području pa izabrati ono što je najčešće, ili pak kodificirati naglasni sustav

⁸ Tomljenovićev je članak *Bunjevački dijalekat zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas* objavljen 1911. godine u *Nastavnom vjesniku*, u kojem je godinu dana kasnije izašao i članak Milana Japunčića pod naslovom *Osobine bunjevačkog govora u Lici*.

obrazovanih slojeva po najvećim urbanističkim središtima. Brozović (1958) uočava i pedagošku zapuštenost nastave akcentuacije pa predlaže polaganu i promišljenu kodifikaciju, a upozorava i na sve češću zamjenu kratko-uzlaznoga naglasna dugouzlaznim i drži da itekako ima smisla odupirati se toj pojavi jer je riječ o tendenciji koja prijete nestajanjem kratkouzlaznoga naglasna iz sustava (Brozović 1964). Gubitak bi četveronaglasnoga sustava izazvao lančanu reakciju koja se ne bi zadržala samo na području prozodije, već bi pojačala nesigurnost naših ionako labavih normi. Iako je zagovornikom zapadne novoštokavske tradicije, Brozović ne odbija mogućnost i potrebu za uvođenjem stanovitih prilagodbi u sustavu, posebno kada je u pitanju prihvaćanje potrebnih tudica. Brozovićevi su radovi u području hrvatske akcentologije otvorili čitav niz pitanja kao što su pitanje dijalektološkoga pristupa hrvatskomu standardnom jeziku, problem istočne i zapadne novoštokavštine te upitnost statusa govornika hrvatskoga standardnog jezika.

Suvremeni se normativni priručnici udaljavaju od bavljenja odmacima od Karadžić-Daničić-Maretićevih načela te su sve više zauzeti suvremenim jezikoslovnim pitanjima (definicija, bilježenje, stilsko definiranje naglasna itd.). Među glavnim pomacima treba istaknuti naglasne dvostrukosti i uzimanje u obzir naglasnih pojava jezične uporabe, o kojima je već bilo riječ. Autori normativnih priručnika svojim naglasnim rješenjima jasno daju do znanja uz koju od suvremenih akcentoloških koncepcija pristaju. Naime, u suvremenoj akcentologiji postoje tri koncepcije prozodijske norme hrvatskoga jezika. Tradicionalna se koncepcija zalaže za "klasičnu" novoštokavsku normu, onakvu kakvu zagovara Brozović. Druga koncepcija, sa Stjepanom Vukušićem na čelu, teži preobrazbi hrvatske prozodijske norme prema stanju u zapadnim hrvatskim novoštokavskim idiomima. Treću koncepciju zagovaraju Ivo Škarić i njegovi istomišljenici koji se zalažu za afirmaciju prozodijskih značajki urbanih idioma, prije svega zagrebačkoga (usp. Samardžija 2002: 147).

Normativnoakcentološku struju koja se zalaže za prihvaćanje hrvatskoga dijalektnog zapadnoga novoštokavskog naglašavanja, isključivo ikavskoga predvodi Stjepan Vukušić. Definiranje odnosa između zapadno(ikavskoga) novoštokavskoga idioma i standardnoga naglašavanja jedno je od otvorenih pitanja preskriptivne akcentologije. Vukušić (1989) taj odnos definira tako da razlikuje dvije razine zapadnoga novoštokavskoga naglašavanja: organsku i književnojezičnu. Organsko je zapadno novoštokavsko naglašavanje naglasni sustav zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta sa svim naglasnim značajkama drugih idioma koji imaju istosmjern razvoj sa zapadnim dijalektom, a to su ređom slavonski dijalekt, dubrovački poddijalekt, ijekavski govori u Hrvatskoj i u dijelu Bosne i Hercegovine te južnoistarski govori. Opisujući stanje u tadašnjoj

normativnoj akcentologiji (podsjetimo, riječ je o samom koncu osamdesetih godina), Vukušić ističe da je prozodijska norma hrvatskoga književnog jezika nastala normiranjem iznutra, da postoji potpuna znanstvena svijest o postojanju te norme i o naglasnom sustavu na kojem se ona temelji te da je sljedeći potreban korak kodifikacija te uporabne norme. Stoga treba se utvrditi naglasni sustav i naglasni korpus te poći od stvarnoga, živoga naglašavanja. Plod je rada na kodifikaciji hrvatske uporabne naglasne norme priručnik *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* koji je nastao suradnjom Stjepana Vukušića, Ivana Zoričića i Marije Grasselli-Vukušić. U djelu je tipološki određen korpus od približno pedeset sedam tisuća riječi, preuzet iz akcentoloških studija, rječnika, pravopisa i gramatika hrvatskoga jezika. Podaci su u najvećoj mjeri uzimani od nositelja hrvatskoga standardnog naglašavanja kojima je zapadna novoštokavska akcentuacija i organska podloga. To je naglašavanje od svih hrvatskih idioma najmanje periferno jer se proteže duž jadranske obale, zalazi u kopnenu Dalmaciju i Liku te se dalje širi u Bosnu i Hercegovinu. Kao najopsežniji i najujednačeniji dio hrvatske novoštokavštine ima u svome osnovnome rječniku sva naglasna rješenja, a s njim razvojno idu i brojni hrvatski idiomi, tako da je to naglašavanje najbliže govornicima standardnog jezika kojima su kajkavski i čakavski polazni sustavi.

Fonetičari Ivo Škarić, Gordana Varošaneć-Škarić i Đurđa Škavić predvodnici su koncepcije koja predlaže afirmaciju naglasnih značajka gradskih idioma jer promjene koje se događaju u prozodijskome sustavu idu u smjeru govora urbanih središta i u smjeru govora slojeva u kojima su kulturni porivi najizrazitiji. Stoga se naglasno normiranje mora temeljiti na govoru kompetentnih govornika, a to su danas obrazovani stanovnici kulturnih središta, posebno oni koji su profesionalni javni govornici. Pritom nije važni radi li se o govornicima čiji je polazišni organski idiom novoštokavski ili nenovoštokavski (usp. Škarić i sur. 2006b: 84). Kao argument tomu polazištu Škarić ističe lingvistički pristup koji „postavlja izvornoga govornika kao mjerilo ispravnosti jezika, a ne jezik koji mjeri ispravnost govornika“ (Škarić 2006c: 124). Škarićeva koncepcija obuhvaća pitanja naglasnoga inventara, raspodjelnih pravila, prenošenja naglasaka na proklitiku te silaznog naglašavanja nepočetnog sloga, a najbolje ju opisuje pojam prihvaćenoga tipa općega hrvatskoga. Zalažući se za sociofonetski pristup standardnom naglašavanju, Škarić navodi da su radio i televizija ti koji „rasute raznolike govore skupljaju u homogenu smjesu“ (Škarić 2006c: 124). Pritom ističe i Zagreb kao glavno mjesto okupljanja i žarište emitiranja govornih komunikacija. Sociofonetski pristup pretpostavlja istraživanja u kojima se do rangova naloga dolazi na temelju količina u kojima se ostvaruju pojedini nalozi (npr. nalog za silaznim naglašavanjem nepočetnih slogova), pa ti podaci ne kazuju samo koji

je nalog jači od kojega drugoga nego i za koliko je jači. Jasno je da je Škarićev stav oko normiranja prozodijskog sustava hrvatskoga jezika izazvao sporove u hrvatskoj jezikoslovnoj javnosti.⁹

Složenost novoštokavskoga naglasnog sustava, uz neposvećivanje pozornosti nastavi akcentuacije, najčešće se spominje kao uzrok odstupanja uporabne norme od kodificirane. Ne čudi što se u takvoj situaciji govornici čiji polazišni idiomi znatnije odstupaju od standarda u nastojanju da govore standardom ne prilagođavaju standardu, već govoru gradskoga središta svoje regije misleći da pritom govore "ispravnije", mada se često tako još više udaljavaju od standarda (usp. Kapović 2004: 97–105). Hijerarhija gradskih idioma pokazuje da idiomi velikih gradova (pritom se misli na sociolekte višega sloja) često funkcioniraju kao "eksplicitna norma" i vrlo su velike uporabne vrijednosti koja nadilazi vrijednost same eksplicitne norme. Razlozi su tome mnogobrojni: veliki gradovi ne samo da su jaka sveučilišna, kulturna, administrativna, gospodarska i politička središta, već i sjedišta utjecajnih sredstava masovnih komunikacija. Ne treba zaboraviti da je jezik medija, inače pod jakim utjecajem sredine u kojoj medij djeluje, za mnoge jedini uzor i općevažna norma (usp. Granić 1999: 275–276). Među ostalim, jezik medija nudi i naglasni model po kojemu se "naglasno obrazuje" čitava nacija.

Usprkos raskoraku hrvatske uporabne i eksplicitne naglasne norme i unatoč tomu što samo rijetki govornici usvoje standardni naglasak, ukidanje aktualne prozodijske norme i uvođenje gradske (primjerice jednonaglasnoga dinamičkog sustava kakav postoji u Zagrebu i Rijeci) teško bi moglo poboljšati situaciju. Nipošto ne treba zanemariti činjenicu da je novoštokavski naglasni sustav vrlo stabilan u dvama velikim gradskim središtima – Splitu i Osijeku. Situacija u naglasnome sustavu hrvatskoga standardnog jezika slična je onoj u japanskom, litavskom, švedskom, norveškom i u drugim jezicima čiji su naglasni sustavi složeni i razlikuju se od dijalekta do dijalekta. Uvođenje gradske akcentuacije i uvođenje revolucionarnih promjena ne bi moglo riješiti problem pa novoštokavsku tradiciju nema potrebe mijenjati – treba samo shvatiti u čemu je specifičnost hrvatske prozodijske situacije

⁹ Vukušić odbacuje Škarićevu koncepciju argumentom da gradska akcentuacija ne postoji kao konzistentna cjelina već su posrijedi naglašavanja kajkavaca, čakavaca i novoštokavaca s različitim mjerom usvojenoga standardnojezičnog naglašavanja koja se ne mogu nikako mjeriti s polutisućljetnim unutarnjim razvojem i standardnojezičnom uporabnom normom zapadnoga novoštokavskog naglašavanja (usp. Vukušić i sur. 2007: 7–10). Isto tako, moraju se definirati prava polazišta današnjega naglasnog normiranja. Prije nekoliko desetljeća, kada je hrvatskom jeziku nametnut naglasni model odozgo i izvana, bila je novost poći od uporabne norme. S druge strane, danas, kada već imamo svoju normu, jezična praksa ne može imati isto značenje koje je imala nekada. Upravo suprotno, treba poći od najvećim dijelom utvrđene norme u kojoj su već nazočne razvojne tendencije (usp. Vukušić 1996: 65).

i, unatoč tomu što je gotovo nemoguće za običnoga govornika u potpunosti svladati standardnu akcentuaciju, stalno težiti tomu standardnom naglasnom idealu (usp. Kapović 2007: 72).

3. Naglasci u hrvatskim normativnim priručnicima

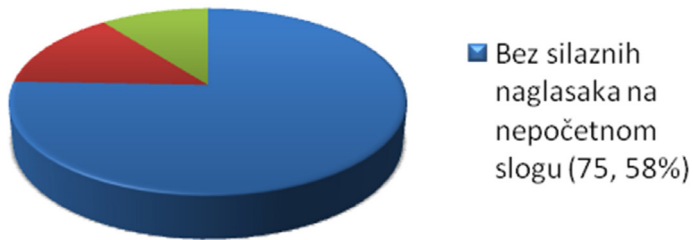
Postavlja se pitanje koliko je standardni ideal dohvatljiv i koliko je realno i dosljedno osmišljen u normativnim priručnicima. Istraživanje je u ovome radu usredotočeno na tri pitanja koja su već duže vrijeme u središtu akcentoloških promišljanja. Riječ je o silaznim naglascima na nepočetnim slogovima riječi, neutralizaciji kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglasaka te neprenošenju silaznih naglasaka na proklitiku i težište je na eksplicitnoj prozodijskoj normi. Analiza odabranoga korpusa pokazuje kakav su odjek aktualna akcentuacijska i akcentološka previranja imala na kodificiranu normu te nude li i, ako jesu, uolikoj mjeri, jezikoslovni priručnici naglasna rješenja koja se vode za implicitnom normom. Naposljetku, analizirana je i dosljednost pojedinih priručnika u nuđenju određenih rješenja te međusobna usuglašenost modela koje nude. Na taj se način želi dobiti odgovor na pitanje je li hrvatska prozodijska norma jedinstvena i jednoznačna i može li se kompetentan govornik sa sigurnošću pozvati na nju prilikom rješavanja naglasnih nedoumica koje zbog utjecaja masovnih medija postaju sve brojnije.

Istraživanje je podijeljeno na tri dijela. Prvi se dio odnosi na silazne naglaske na nepočetnim slogovima riječi. Analizirano je 190 riječi koje su podijeljene u pet kategorija: posuđenice, složenice, strana vlastita imena, genitiv množine riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima te kratice koje se izgovaraju nazivima početnih slova. Svaka je od navedenih kategorija podijeljena na skupine o kojima će više riječi biti u analizi rezultata istraživanja. Drugi se dio istraživanja odnosi na neutralizaciju kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka i polazi od dvaju istraživanja implicitne hrvatske norme. U analizi su navedenih korpusa korištena četiri normativna priručnika hrvatskoga jezika: *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (HER), *Rječnik hrvatskoga jezika* (RHJ – ur. Jure Šonje), *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (NHKJ) i *Hrvatski jezični savjetnik* (HJS). U trećem su dijelu istraživanja uspoređena pravila i savjeti o prenošenju silaznih naglasaka na proklitiku koja nude sljedeća četiri normativna priručnika: GOHKJ (Babić i sur. 2007), HG (Barić i sur. 2003), NHKJ i HJS.

3. 1. Silazni naglasak na nepočetnome slogu riječi

Grafikon 1 prikazuje rezultate istraživanja prema kojima se 13, 97% analiziranoga korpusa u četirima normativnim priručnicima pojavljuje sa silaznim naglaskom na nepočetnom slogu riječi. Za cjelovit je uvid potrebno usporediti i usustaviti rezultate po pojedinim skupinama¹⁰.

Grafikon 1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi

3. 1. 1. Naglasak posuđenica

Prva je skupina posuđenica u koju su uvrštene posuđenice na *-or*, *-ij*, *-ant*, *-ent*, *-ist*, ženske mocijske izvedenice sa sufiksom *-ica* izvedene od muških parnjaka sa sufiksima *-or*, *-ant*, *-ent*, *-ist*, posuđenice na *-izam* i *-ika*, pridjevi na *-an* izvedeni od posuđenica te posuđenice čija osnova završava vokalom te u nominativu jednine imaju nulti morfem. Tri su mogućnosti naglasne prilagodbe posuđenica koje norma prihvaća: 1. metatonija s metataksom (uzlazni na prethodnom slogu); 2. metataksa (ostvario bi se kratkosilazni na prvom slogu) i 3. metatonija (uzlazni na izvornom slogu). Tim mogućnostima Škarić (2006a) pribraja i četvrtu koja nije priznata u standardu, ali se često ostvaruje: realizacija silaznoga naglasaka na izvornome slogu. U prilog četvrtoj mogućnosti ističe se kako bi ona bila idealna sa stajališta purizma jer bi silazni naglasak na nepočetnome slogu svjedočio o stranome podrijetlu posuđenica, za koje je dobro da se ne ponašaju poput starih autohtonih riječi.

Kada je riječ o posuđenicama na *-or*, rješenja dosljedno nudi RHJ koji za posuđenice toga tipa predlaže metatoniju s metataksom: *ambàsadōr*, *likvidātor*, *organizātor*. Iznimka je samo riječ *kòmputor* koja nema zanaglasne dužine na

¹⁰ Za potpune rezultate analize korpusa v. Prilog 1.

mjestu izvornoga naglasaka, što i ne čudi, jer je u izvorniku naglasak kratak. S druge strane, HER predlaže *ambàsadōr* i *katalizātor* dok za preostale riječi uz taj naglasni oblik predlaže u zagradama inačicu s dugosilaznim naglaskom na izvornome mjestu naglasaka pa uz *invèstītor* i *likvidātor* nudi i *investītor* i *likvidātor*. Iznimka je riječ *kompjūtor*, kod koje je provedena samo metatonija. Kada je riječ o priručniku NHKJ, rješenja su dosljedna, ali je učinjen veliki propust u *Kazalu riječi* jer za određene su naglasne jedinice u kazalu riječi odmah ponuđene obje inačice, dok je za druge ponuđena samo jedna i tek je čitanjem napomena u *Općemu dijelu* razvidna i razgovorna inačica.¹¹ HJS izrazito je dosljedan u svojim rješenjima, ali isto tako često nudi rješenja kojih nema ni u jednomu priručniku, a koja su u najmanju ruku neobična iako su, kada je u pitanju novoštokavski prozodijski sustav sa svojim unutarnjim zakonima, sasvim legitimna i moguća. Naime, HJA na prvom mjestu navodi oblike u kojima je provedena metatonija dugosilaznoga u dugouzlazni naglasak: *ambasádor*, *investītor*, *katalizátor* dok su kao dublete ponuđeni oblici koje nude svi ostali priručnici: *ambàsādor*, *invèstītor*, *katalizātor*. Naglasna rješenja u HJS-u rezultat su čvrstoga stava autora koji eksplicitno ističu:

„Nema silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u hrvatskome standardnom jeziku (...) Uvođenje silaznih naglasaka u nepočetne slogove ugrozilo bi naglasni sustav u cjelini jer silazni naglasci u govornoj praksi "kultiviranih" i "učenih" govornika nisu ograničeni samo na neke posuđenice, nego se ostvaruju u cjelokupnome kulturnom i civilizacijskom leksičkom sloju, u svim tzv. europeizmima, čak i u onima za koje se drži da su posve prilagođeni, posve uklopljeni u hrvatski naglasni sustav (...) Inače, nismo mogli prihvatiti protuslovna stajališta nekih hrvatskih jezikoslovaca o legitimnosti kodifikacije silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima. Jer, ne može se istodobno braniti tvrdnja da su silazni naglasci u nepočetnim slogovima normalni i standardni i tvrdnja da se zadržavanjem izvornih naglasaka u takvim riječima (posuđenicama) čuva trag o stranome podrijetlu tih riječi i time sprečava njihov ulazak u hrvatski standardni jezik“ (HJS 1999: 71–72).

Očito je da se autori *Savjetnika* ne slažu sa zagovornicima tzv. gradske akcentuacije. Takvi su njihovi "ortodoksni" principi na više mjesta rezultirali savjetima koji često nemaju veze s jezičnome stvarnošću, što je već primijećeno u osvrtima na *Savjetnik*:

¹¹ Tako se, primjerice, u *Kazalu* nude oblici *regulātor* i *regulátor*, uz napomenu da je drugi oblik razgovorni dok se za preostale naglasne jedinice navodi redom *ambàsādor*, *invèstītor* i *likvidātor*, a tek se prelistavanjem *Općega dijela* nailazi na razgovorne oblike. Propust se najvjerojatnije duguje činjenici da je na priručniku radilo više autora te da je svaki bio zadužen za svoj dio teksta.

„Svatko s imalo ozbiljnosti pri sebi zapitat će se kamo smo to i kako dospjeli u savjetovanju drugih. Svakako bi bilo zanimljivo čuti kako autori Savjetnika izgovaraju neke od predloženih mogućnosti; gotovo je sigurno da dobar dio njih (a dobar ih je broj) neka od savjetovanih rješenja niti su kada izgovorili niti imaju namjeru“ (Lupić 2001: 89).

Što se tiče naglašavanja posuđenica na *-ij*, ponovno se nailazi na mnoštvo različitih rješenja. U prosjeku svaki od četiriju priručnika nudi po dva rješenja, a kako se rješenja ne podudaraju u svim četirima priručnicima, analiza pokazuje i četiri različita rješenja svake naglasne jedinice. Tako, na primjer, nećemo pogriješiti ako riječ *ekvinocij* izgovorimo kao *ekvìnōcīj*, *ekvìnōcij*, *ekvìnōcij*, *ekvìnōcij*. RHJ dosljedno nudi rješenja s metatonijom i metataksom dvoumeći se samo oko naglasne dužine na zadnjemu slogu. HER uz oblike *akvâtōrij*, *dêlīrij*, *ekvìnōcij*, *konzervâtōrīj*, *magistērij*, *prêlūdij* donosi i one s dugosilaznim naglaskom na pretposljednemu slogu, dok isto ne vrijedi i za naglasne jedinice *gêrmānij*, *kòlēgij*, *kòlōkvj*. Dvojbe izaziva naglasak riječi *krematorij*: pod natuknicom *krematorij* on je dugosilazni na pretposljednemu slogu, dok pod natuknicom *kremirati* nailazimo na: *kremâtōrīj* (*krematôrīj*). NHKJ ne donosi inačicu s dugosilaznim naglaskom na pretposljednemU slogu za riječi *kolokvij* i *kolegij*, dok za sve ostale naglasne jedinice uz oblike s metataksom i metatonijom navode i razgovorni oblik s dugosilaznim naglaskom, ponovno samo u *Općemu dijelu*. HJS ponovno postaje iznimka predlažući na prvom mjestu oblike *delīrij*, *ekvìnōcij*, *germānij* i sl., a na drugome *dêlīrij*, *ekvìnōcij*, *gêrmānij* itd.

Kada je riječ o posuđenicama na *-ant*, autori priručnikā su složni oko kratkouzlaznoga naglasaka na pretposljednemu slogu: *cirkūsant*, *debitant*, *konsònant*. Samo HER ponovno nesustavno nudi i inačice s kratkosilaznim naglaskom na posljednjemu slogu donoseći ih samo uz riječi *debitant*, *politikant*, *sonant*, *špekulant*. Za NHKJ i dalje vrijedi nedosljednost u pisanju rješenja u *Kazalu riječi*.

Opažanja o naglašavanju posuđenica na *-ant* analogna su onima o naglašavanju posuđenica na *-ent* i *-ist*.

Naglasak ženskih mocijskih izvedenica sa sufiksom *-ica*, izvedenih od muških parnjaka sa sufiksima *-or*, *-ant*, *-ent*, *-ist* također pokazuje određena neslaganja i nedosljednosti autora normativnih priručnika. Dok su rješenja u RHJ i u HER-u identična (*ambàsādorica*, *debitantica*, *diplòmantica*), izuzev riječi *novelistica* za koju prvi rječnik predlaže naglasni oblik *novèlistica*, a potonji *novelistica*, NHKJ uz takva rješenja ističe još i razgovorne inačice s kratkosilaznim naglaskom (*kroatìstica*, *novèlistica*). Izuzetak je riječ *organizatorica* koju autori svrstavaju u skupinu imenica *e* vrste s kratkouzlaznim naglaskom na trećemu i sa zanaglasnom dužinom na četvrtome slogu ne

ističući pritom da se riječi iz te skupine mogu čuti s neprenesenim naglaskom. Zanimljivo je primijetiti da mogućnost silaznoga naglašavanja ističu nekoliko točaka prije, dok govore o imenicama s kratkouzlaznim naglaskom na trećemu slogu (bez zanaglasne dužine) (usp. Vukušić i sur. 2007: 80). HJS, dakako, ne donosi oblike s neprenesenim naglaskom, ali zato na prvo mjesto ne stavlja oblike koje navode ostali priručnici (*ambàsādorica, debitantica, diplòmantica*), već oblike kao što su *ambasádorica, debitàntica, diplomàntica, organizátorica*.

Europeizmi na *-izam* i *-ika* očekivano su dosljedno predloženi s kratkouzlaznim naglaskom. Samo NHJK u *Općemu dijelu* navodi da se često mogu čuti s neprenesenim naglaskom.

Analizirana je i skupina pridjeva na *-an* izvedenih od posuđenica. Priručnici dvoje oko mjesta kratkouzlaznoga naglasaka koji svi odreda predlažu, osim HER-a koji navodi i kratkosilazne naglaske na nepočetnome slogu. Tako nailazimo na *elegàntan*, ali i na *šokàntan* i *šokàntan*. RHJ dosljedno predlaže dva mjesta naglasaka *degutàntan* i *degùtantan*, *elegàntan* i *elègantant*, *konzistèntan* i *konzistentan*. Iznimka je pridjev *decentan* za koji autori predlažu oblike *decèntan* i *dècentan*. NHKJ i HJS nedosljedni su u predlaganju dubleta pa prvi predlaže *elegàntan*, ali *relevàntan* i *relèvantan*, a drugi *pèdantan* i *pedàntan*, ali *relevàntan*.

Zadnju analiziranu skupinu posuđenica čine strane riječi vrste *a* s nultim morfemom u nominativu jednine. Riječi iz te skupine dosljedno su u sva četiri priručnika naglašene kratkouzlaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom na mjestu izvornoga naglasaka (*àrgō, bifē, dekòltē, kabàrē*). HER i NHKJ donose još i oblike s neprenesenim naglaskom (*argô, bifê, dekolte, kabare*).

3. 1. 2. Naglasak složenica

Raspravljajući o problemu norme u hrvatskome književnom jeziku, Babić (1999: 188) se zaustavlja i na problemu naglašavanja složenica i upozorava da „iako se to izričito ne spominje, u rječnicima i drugim priručnicima ima podosta složenica zabilježenih sa silaznim naglascima na unutrašnjim slogovima“. Provedeno istraživanje potvrđuje Babićeve navode. Priručnici su, kada je o naglašavanju složenica riječ, još nesustavniji i nedosljedniji nego što je to slučaj s posuđenicama.

Analizirani je korpus podijeljen u tri skupine: imenične složenice, pridjevne složenice i sraslice. Usustavljivanjem je rezultata pokazalo da se i u ovome slučaju RHJ i HJS beskompromisno pridržavaju pravila o distribuciji silaznih naglasaka. Pritom, za razliku od *Savjetnika*, RHJ ponekad predlaže naglasak na spojniku i to, u slučaju dubleta, na prvome mjestu (*samòupra-*

va, *prvòmučenĭk*, *protòplazma*)¹². Ostala dva priručnika predlažu i oblike sa silaznim naglascima na unutarnjim slogovima i to kao jedine, a ne dublete ili razgovorne inačice, kao što je bio slučaj kod posuđenica. Ipak, razvidne su i nedosljednosti pa se tako u HER-u pronalaze oblici *kupopròdaja* i *malopròdaja*, a u NHKJ oblici *kupopròdaja* i *màloprodaja*. NHJK uzima u obzir i implicitnu normu napominjući da duži pridjevi, posebno složenice, imaju često u razgovornom jeziku silazni naglasak izvan početnog sloga. Ipak, kao što analiza korpusa i pokazuje, navode i primjere u kojih takvo naglašavanje preteže nad ostalim mogućnostima te postaje općejezično (usp. Vukušić i sur. 2007: 134). Za razliku od Vukušića i suradnika RHJ predlaže kratkouzlazni naglasak na drugome slogu (*samòuprava*), dok se HER i HJS slažu oko kratkouzlaznoga na trećemu slogu (*samoùprava*).

Naglasak pridjevnih složenica prilično je zamršeno pitanje. Zoričić (1998: 339) ističe da se radi o živome naglasnom procesu koji ne dopušta samo jedno rješenje i navodi primjer složenica koje nastaju po obrascu *pridjev + o+ pridjev* ili *višesložni predmetak + pridjev*, a koje imaju izrazito nestabilan proizvodni status. Pokazuju to i rezultati istraživanja. Riječ *novogrčki*, koju i Zoričić ističe kao primjer, različito je naglašena: RHJ navodi *nòvogrčkĭ* i *novògrčki*, HER i HJS predlažu *nòvogrčkĭ*, a NHKJ neodlučan je između naglasnih jedinica *novògrčkĭ*, *nòvogrčkĭ* i *novogrčkĭ*. Zoričić (1998: 340) navodi da je moguć još i kratkouzlazni naglasak u druge osnove (*novogrčkĭ*) te upozorava da akcentologija mora istražiti i opisati problem I odbaciti krajnosti, a to su bilježenje samo jednogA naglasaka u složenica ili donošenje svih naglasnih oblika. Preostaje dubliranje, odnosno navođenje dvaju podjednako stilski neutralnih oblika. Priručnici uglavnom i navode dublete kada je riječ o pridjevnim složenicama, ali analiza pokazuje da time problem nije ni približno riješen: često je jedna riječ različito naglašena u svim četirima priručnicima, a autori se bez posebnoga pravila odlučuju za pojedina rješenja tako da je rezultate gotovo nemoguće usustaviti. Ono što se može sa sigurnošću ustvrditi jest činjenica da se autori priručnika u najvećem broju slučajeva odlučuju za metatonijski silaznoga u uzlazni naglasak u drugome dijelu složenice (*međustrànačkĭ*), a potom za čelni naglasak (*jèdnomjesečnĭ*). Zbrka je ipak više nego očita, što dovoljno ilustrativno pokazuje naglasak pridjeva *sljepoočan*, koji se ostvaruje na četiri načina: *sljepòočnĭ*, *sljepoòčnĭ*, *sljèpoočnĭ* i *sljèpoočnĭ*. Treba istaknuti da samo NHKJ donosi likove sa silaznim naglaskom na unutarnjemu slogu.

Teško je usporediti naglasak sraslica u normativnim priručnicima jer neke nisu uopće navedene, dok dio njih uopće nije označen pripadajućim

¹² Autori *Savjetnika* napominju da su naglasak na spojniku ili posve izbjegavali, ili su ga, zbog njegove stilske vrijednosti i da rez ne bi bio preoštar, donosili na nekim mjestima, ali u drugome planu (usp. Barić i sur. 1999: 74).

naglascima. Ipak, može se zaključiti da RHJ i HJS dosljedno izbjegavaju silazno naglašavanje nepočetnih slogova, dok NHJ nudi silazno naglašavanje kao jedinu opciju ili kao prvu inačicu (*mnõgopõštovanĩ, svijõtloplãv*).

3. 1. 3. Naglasak stranih vlastitih imena

Transdikcija ili prilagodba izgovora stranoga imena domaćemu sustavu i lingvistički je i etički problem. Naime, ime nije samo jak znak pripadnosti određenomu jeziku, već je znak pripadnosti i određenoj etničkoj, regionalnoj ili nacionalnoj skupini, ono je sredstvo pojedinačne i društvene identifikacije (usp. Ivas 2003: 4–5). Proučavajući izgovor pojedinih stranih imena, Ivas (2003: 32) zaključuje da neke od prikazanih nedosljednosti u izgovoru stranih imena pokazuju govornikov nemar prema zahtjevu jezične pravilnosti, dok druge upućuju na neizgrađenost standarda. Provedeno istraživanje pokazuje da normativni priručnici dopuštaju silazni naglasak na nepočetnom slogu kada su u pitanju strana vlastita imena. Ipak, rješenja su kolebljiva pa tako samo NHKJ predlaže naglasnu jedinicu *Marõko* dok ostali predlažu izgovor *Maròko*. Zanimljivo je da su riječi *Maroko* i *Sofoklo* jedine jedinice iz ovoga dijela korpusa (ne uključujući toponime na *-ija*) koje HJS donosi u rječničkome dijelu. U *Općemu dijelu* autori ipak odstupaju od krutih pravila o silaznom naglašavanju nepočetnim slogovima riječi tvrdeći da „osnova za izgovor stranog imena treba biti lik normiran u jezičnim priručnicima zemlje kojoj pripada“ (HJS 1999: 112). Ivas (2003: 19) otkriva da HJS nije izbjegao nedosljednost. Naime, za francusko prezime *Camus* u genitivu i dativu predlaže izgovor [*kamija*] i [*kamiju*] s kratkouzlaznim naglaskom na drugom slogu (usp. Ivas 2003: 19).

Naglasak je toponima na *-ija* također jedno od problematičnih pitanja eksplicitne prozodijske norme. RHJ i HJS dosljedni su u nuđenju rješenja bez silaznoga naglaska na nepočetnome slogu, čak i kada to rezultira rješenjima čija je životnost u govornoj praksi upitnom. U tom je smislu dovoljno spomenuti *Oceánija* odnosno *Polinézija* koje preporuča HJS. Možda bi bilo zanimljivo napomenuti da ostali priručnici donose oblike *Ocèānija* i *Polinēzija*, a HER i *Oceānija* (ali ne i *Polinēzija*). NHKJ smješta Te dvije riječi u skupinu imenica *e* vrste s kratkouzlaznim naglaskom na drugome i zanaglasnom dužinom na trećemu slogu napominjući kako se brojne imenice iz navedene skupine ostvaruju s neprenesenim naglaskom, ali ne naglašavajući istodobno na koje se to imenice odnosi (usp. Vukušić i sur. 2007: 80). HER donosi dublete s neprenesenim naglaskom, ali nedosljedno, pa se tako imenice *Australija*, *Melanezija*, *Mikronezija* i *Oceanija* mogu izgovarati s dugosilaznim naglaskom na unutrašnjem slogu, ali isto ne vrijedi i za *Andaluziju*, *Boliviju*, *Indone-*

ziju, Kalabriju i Polineziju. Naposljetku, kao izvrsna ilustracija postojećega stanja u normativnim priručnicima može poslužiti sljedeća usporedba. Iako je riječ o prilično frekventnom imenu, naglasak riječi *Australija* varira između: *Áustrálija* (RHJ), *Aùstrálija* i *Austrálija* (HER), *Austrálija* (NHKJ) i *Austrálija* i *Aùstrálija* (HJS). S druge strane, sva su četiri priručnika složna oko toga da se imenice *Euroazija* i *Kalabrija* izgovaraju kao *Euroàzija* i *Kalàbrija*.

Analizirajući problem prilagodbe stranih imena, Ivas (2003) predlaže da se između dviju krajnjih mogućnosti od kojih je jedna ta da se strano ime morfološki i izgovorno potpuno integrira u domaćinski sustav, a druga da se pokušava imitirati njegov izvorni izgovor, izabere jedno od kompromisnih rješenja. Naime, smatra da bi najbolje bilo da se glasovi potpuno prilagode, a prozodija samo djelomično – izborom najbližegA naglasaka, ali ne i mjestom naglasaka u riječi (usp. Ivas 2003: 3). Takvim stavovima približava se Škariću koji također smatra da bi se trebalo prihvatiti pravilo da „riječi koje osjećamo stranima izgovaramo uvijek samo s našim glasovima koji su najsličniji izvornim, a da mjesto akcenta i duljinu vokala čuvamo izvornu“ (Škarić 1988: 253, 254, *cit.* prema Ivas 2003: 26). Takvo kompromisno rješenje Ivas (2003: 27) smatra pravednim jer će s jedne strane, strano ime zadržati oznake svoje drugosti u onoj jezičnoj razini u kojoj je to svim jezicima jedino izvedivo – u prozodiji, a neće na razini glasova, jer to svim jezicima predstavlja nesavladivu teškoću, a s druge strane, strana će imena iz svih jezika biti tretirana jednako. Očito je da treba poraditi na pitanju naglasaka stranih imena te da pritom treba izabrati učinkovit model koji će omogućiti sustavna i dosljedna rješenja.

3. 1. 4. Naglasak genitiva množine imenica s nepostojanim *a*

Normiranje metatoniranih naglasaka tipa *vatrogàsācā* i *Dalmatīnācā* čuva izvorno mjesto naglasaka te izbjegava silazni naglasak nepočetnoga sloga. U tom smislu metatonirani naglasni likovi postaju jedna od mogućnosti očuvanja unutarnjih zakonitosti novoštokavskoga naglasnog sustava. Ipak, dvojbeno je da su takvi likovi izrazita razvojna tendencija zapadnonovoštokavskoga naglasnog sustava. Sam Vukušić tvrdi da je najprošireniji i skoro da predstavlja općehrvatsku naglasnu vrijednost uzorak sa silaznim naglaskom na nepočetnom slogu (*vatrogàsācā*, *Dalmatīnācā*), unatoč kodificiranom uzorku (*vatrògàsācā*, *Dalmātīnācā*). Ipak, u kodificiranoj normi na prvo mjesto forsira uzorak svoga mikroidioma te kao nadregionalno nameće *vatrogàsācā* i *Dalmatīnācā* (usp. Delaš 2006: 81).

Sva su četiri priručnika dosljedna kada je u pitanju genitiv množine imenica s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima.

Ipak, nemoguće je ne primijetiti raspon naglasnih inačica. Tako RHJ i HJS nudi dvije inačice, NHKJ tri, a HER samo jedan naglasni lik. Pritom samo NHKJ navodi i oblike sa silaznim naglaskom na unutarnjem slogu, i to na trećem mjestu, dok ostali dvoje između metatonije i metatonije s metataksom. Analiza genitiva množine imenica srednjega roda na *-stvo* rezultira sličnim zaključcima. Jedina je razlika u tome što su u ovom slučaju autori priručnika izrazito nedosljedni. HER s jedne strane nudi dublete koje dvoje samo oko nepostojanog *a* (*dobròčīnstāvā* i *dobròčīnstvā*; *domàcīnstāvā*, *domàcīnstvā*), dok se na nekim drugim mjestima ne može odlučiti između metatonije i metatonije s metataksom (*kùcānstāvā* i *kućānstvā*; *prijàtēljstāvā* i *prijatēljstvā*). I RHJ na isti način pristupa problemu, samo što kod jednoga primjera na prvo mjesto stavlja metatonirani oblik (*proročānstvā*), a kod drugoga oblik s metatonijom i metataksom (*domàcīnstāvā*). Potonji je problem prisutan i u HJS. NHKJ i dalje na trećemu mjestu nudi izgovor sa silaznim naglaskom.

Oblik genitiva množine deminutivnih imenica na *-ce* redovito donosi samo HER – ostali ga priručnici veoma rijetko navode. HJS savjetuje uporabu triju inačica: *djetěscā*, *djetěšācā*, *djetěšācā*. HER za Tu riječ predlaže kratkosilazni naglasak na prvome slogu (*djětešācā*). NHKJ ni za jednu od riječi iz ove skupine, a koje su navedene u njihovu *Kazalu riječi*, ne navode oblik s neprenesenim naglaskom, već predlažu metatonirane oblike.

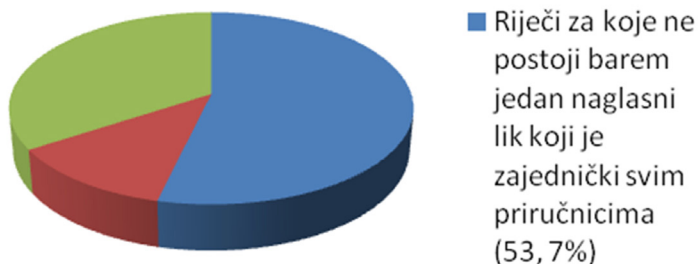
3. 1. 5. Naglasak kratica

HG navodi da se silazni naglasci u nepočetnom slogu riječi javljaju, između ostaloga i u kraticama koje se izgovaraju nazivima početnih slova, s tim da se u sustavnoj naglasnoj normi na prvom mjestu donose uzlazni naglasci (na primjer, *esàdē*, ali gotovo uvijek *esadē*) (usp. Barić i sur. 2003: 71). Pranjković smatra da bi u izgovoru kosih padeža takvih kratica trebao biti kratkosilazni naglasak na pretposljednemU slogu te da metatoniranje takvih naglasaka (*hadzèa*, *haeselèsa*) na koja se vrlo često može naići, nema utemeljenja u govornoj praksi (usp. Pranjković 2010: 20). Od četiriju priručnika koji su korišteni u istraživanju samo HJS navodi te kratice, ali ne i naglasak kratica.

3. 1. 6. Nedosljednost, neusuglašenost i neodlučnost normativnih priručnika

Stanje u normativnim priručnicima grafički je prikazano u *Grafikonu 2*.

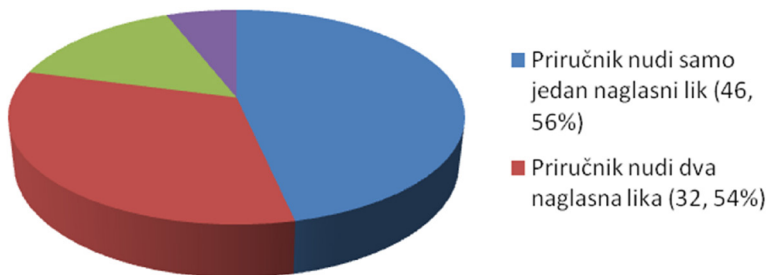
Grafikon 2. Postotak usuglašenosti među normativnim priručnicima

Najveći se postotak potpunoga podudaranja u svim četirima rješenjima odnosi na genitiv množine imenica na *-ak*, *-ac* i *-stvo* s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima. Riječi za koje ne postoji nijedan naglasni lik zajednički svim četirima priručnicima u najvećoj mjeri pripadaju skupini posuđenica i složenica. Izrazito visok postotak riječi koje se ne donose u svim priručnicima pripisuje se skupini stranih vlastitih imena, kratica i genitiva množine deminutivnih imenica na *-ce*.

U *Grafikonu 3* prikazan je postotak dubleta.

Grafikon 3. Postotak dubleta

HJS (1999: 75) navodi da se najveći broj dubleta odnosi upravo na naglasak, što je većinom posljedica neodlučnosti autora kada dva naglasna lika iste riječi imaju dugu zapisanu tradiciju ili kada, uglavnom nepouzdana, pisani hrvatski naglasni izvori nisu čvrsto uporište za naglasne izbore. Naglasne dublete prisutne su i u slučajevima kada zapadnonovoštokavski naglasni sustav dopušta različito naglašavanje. U slučajevima pak kada riječ ima tri ili više naglasnih likova, autori su ih svodili na jedan ili najviše dva lika, i to, „na temelju proširenosti, običnosti, uobičajenosti zapisanih naglasaka te prosjeka i odnosa polazišnih idioma autora“. Jasno je da su još uvijek manjim dijelom nužni dubletni oblici, ali razvojne bi tendencije trebale rasteretiti sustav i osloboditi ga od dvostrukosti. Upravo su dublete i nesustavno provođenje naglasnog modela u priručnicima hrvatskoga jezika glavni problem pri normiranju standardne prozodije. Priručnici nisu usuglasili koje naglasne likove treba dublirati ili staviti u stilsku pričuvu te nisu jedinstveni oko toga koji lik u dubleti ima prednost (usp. Martinović 2003: 176).

3. 2. Neutralizacija kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka

O neutralizaciji su kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka u hrvatskome standardnom jeziku¹³ raspravljale među ostalim i Varošaneć-Škarić – Škavić (2001) potkrepljujući svoje teze korpusom od 38 riječi koje su u Benešićevu *Hrvatsko-poljskom rječniku* (1949) zabilježene s obama kratkim naglascima. Autorice navode da su izabrale upravo Benešićev rječnik, jer ga iznimno cijene stručnjaci koji se bave prozodijom riječi. Rezultati njihova istraživanja pokazuju da preteže poželjnost kratkosilaznoga naglasaka te da se ispitanici uglavnom odlučuju za kratkosilazni naglasak kod riječi koje su dubletno označene u Benešićevu rječniku (usp. Varošaneć-Škarić – Škavić 2001: 92).

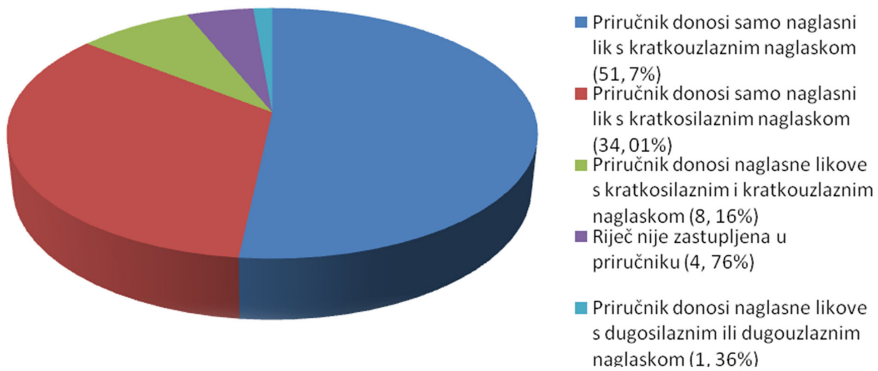
Metodološki okvir istraživanja dviju autorica oštro je kritizirao Kapović (2010) koji tvrdi da nijedan od dotičnih primjera nema nikakve veze s neutralizacijom kratkih naglasaka, već je riječ o naglasnim varijantama i kolebanjima složenoga naglasnog sustava. Riječi *obnova*, *odlika*, *pokora*, *poluga*,

¹³ Opisujući prihvaćeni tip općega hrvatskog jezika, Škarić (2007: 125) ističe da je za nj karakterističan tronaglasni sustav. Štoviše, tronaglasni je sustav najprošireniji, pa i povijesno najdublji supstrat, što se očituje u tome da mnogi Hrvati, dok govore standardnim jezikom, vrlo teško razlikuju kratkosilazni od kratkouzlaznoga. Naime, za razliku od srpskog jezika u kojemu, po nekim mišljenjima, dolazi do neutralizacije kratkih naglasaka u korist kratkouzlaznog, za hrvatski je neosporno dominantna neutralizacija preko kratkosilaznoga, dinamičkog naglasaka. Ispitivanjem govora kompetentnih hrvatskih govornika Škarić zaključuje da ispitanici u velikoj mjeri prihvaćaju kao dobar hrvatski naglasak kratkosilazni umjesto normativnog kratkouzlaznog, dok su u manjoj mjeri tolerantni prema kratkouzlaznom ondje gdje je norma utvrdila kratkosilazni (usp. Škarić 2006: 146).

potkova, pouka, prehlada, prigoda, supruga i *uvreda* poznate su po naglasnome kolebanju. Najstariji je naglasak tih imenica bio uzlazni na prvome slogu, što biva jasno u usporedbi s drugim slavenskim jezicima. Za hrvatski je tipično da se tijekom tvorbenih procesa naglasak sekundarno promijenio u silazni. Naglasna je situacija kod takvih imenica dosta složena, budući da se promjena nije jednako odvila u svim primjerima. Kapović analizira i ostale skupine riječi, pronalazeći uzrok dvostrukoga nastavka u različitim oblicima naglasnoga kolebanja. Tako naglasak riječi *aginica, grofica, suzica* ovisi o različitim naglasnim paradigmama koje ovise o ishodišnoj riječi (*āga* ili *āga, grōf* ili *grōf, sūza* ili *sūza*), dok je kod riječi *lekcija* i *maska* riječ o posuđenicama pa kolebanje nije neobično *māska* kao *māčka, māska* kao *dāska* (usp. Kapović 2010: 50–52).¹⁴

I rezultati su istraživanja u ovome radu ukazale na nelogičnosti u tezama Varošaneć-Škarić – Škavić (2001).

Grafikon 4. Neutralizacija kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglaska (1)

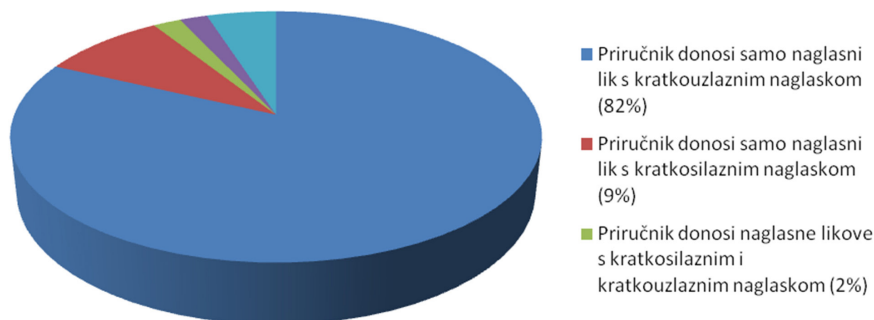

¹⁴ Kapović ne osporava samo dotično istraživanje, već i samu tezu o neutralizaciji kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglaska. Škarićevu tvrdnju da je stari tronaglasni sustav najprošireniji smatra netočnom, a istraživanja Škarića i njegovih istomišljenika irelevantnima jer su provedena uglavnom samo na studentima fonetike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od kojih je većina iz Zagreba. Kapović tvrdi da četveronaglasni sustav nigdje ne pokazuje naznaku gubljenja kratkouzlaznog naglaska i pojednostavljivanja u tronaglasni sustav, što pokazuju i dijalektološka istraživanja. Jedini slučaj u kojem bi se takav tronaglasni sustav mogao pojaviti, jest kod onih govornika koji nisu izvorni štokavci pa učeći taj sustav, ne mogu usvojiti kratkouzlazni naglasak. Ipak, ni tada nije riječ o neutralizaciji, već o nepotpunu usvajanju hrvatskoga standardnog naglaska (usp. Kapović 2010: 48-49).

U *Grafikonu 4* brojke jasno pokazuju da se čak 34,01% riječi iz četiriju priručnika pojavljuje samo s kratkosilaznim naglaskom. Prema tomu, autorice očito nisu dovoljno dobro procijenile sam metodološki okvir. Nije čudo da većina ispitanika izgovara kratkosilazni ako je normom upravo taj naglasak propisan. Naime, dok ističu da se ispitanici odlučuju za kratkosilazni naglasak upravo kod dubleta iz Benešićeva rječnika, autorice kao primjer navode riječi *ispit, mjenica, obnova, dvorište, potkova, pouka, prehlada, rodbina, vitica, uvreda, cjelov, odlika, djetelina, strvina, litica, suzica, brbljavica, prigoda, optužba, supruga, ništica, kleveta, nesloga, arak, osmina, grofica* (usp. Varošaneć-Škarić – Škavić 2001: 92). Analiza rezultata pokazuje da se autori četiriju priručnika bez iznimke slažu da riječi *mjenica, obnova, pouka, prehlada, rodbina, uvreda, odlika, djetelina, prigoda, ništica* i *arak* imaju samo kratkosilazni naglasak, dok riječi *dvorište, potkova, litica, vitica, brbljavica, supruga, suzica* i *nesloga* dolaze u dubletama, istina, ne dosljedno u sva četiri priručnika. To znači da preostaje samo šest riječi koje ispitanici izgovaraju s kratkosilaznim naglaskom, a koje su u svim priručnicima dosljedno kodificirane s kratkouzlaznim (*ispit, strvina, optužba, klèveta, òsmina* i *osmìna, gròfica*).

Provedeno istraživanje pokazuje da se svakako treba složiti s Kapovićevim tvrdnjama o nepostojanju neutralizacije u primjerima iz Benešićeva rječnika. Ipak, rezultati drugoga dijela istraživanja o neutralizaciji kratkih naglasaka upozoravaju na to da nipošto ne treba zanemariti Kapovićevo objašnjenje prema kojemu se tronaglasni sustav pojavljuje kod onih govornika koji uče standardni četveronaglasni sustav i pritom ne uspijevaju usvojiti kratkouzlazni naglasak. Prije svega, potrebno je usporediti brojke prikazane u *Grafikonu 5* s onima iz *Grafikona 4*.

Grafikon 5. Neutralizacija kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglasaka (2)

Dok je čak 34,01% korpusa iz Benešićeva rječnika u aktualnim normativnim priručnicima označeno kratkosilaznim naglaskom, a 8, 16% riječi ima oba kratka naglasaka, u drugome se dijelu istraživanja rezultati znatno razlikuju. Naime, kao polazište su uzete 24 riječi koje profesionalni govornici na javnoj televiziji učestalo izgovaraju s kratkosilaznim naglaskom.¹⁵ Kao što se može vidjeti u Grafikonu 5, samo je 9% toga korpusa u normativnim priručnicima označeno s kratkosilaznim naglaskom, a 2% riječi priručnici donose u dubletama, s kratkosilaznim i kratkouzlaznim naglaskom. Pritom treba istaknuti da brojka od 9% označava riječi koje su kratkosilazno naglašene u samo jednome priručniku ili u najviše dva priručnika. To znači da nijedna riječ iz korpusa nije u svim četirima priručnicima kratkosilazno naglašena, čak niti u tri. Ti su podaci veoma važni jer upućuju na nešto što Kapović spominje tek usputno, a to je spomenuto nerazlikovanje kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka kod govornika koji, očito neuspješno, uče standardni četveronaglasni sustav. Naime, brojna druga istraživanja implicitne prozodijske norme upućuju na pojavu učestaloga izgovora kratkosilaznoga naglasaka umjesto kodificiranoga kratkouzlaznog i to kod ispitanika koji se smatraju profesionalnim i kompetentnim hrvatskim govornicima. Zanimljivo je istaknuti istraživanje naglasaka na Hrvatskome radiju prema kojemu je kratkosilazni naglasak u gotovo istome postotku realiziran kao kratkouzlazni i obrnuto, što upućuje na zaključak da novinari i spikeri nisu sigurni niti u jedan od tih dva ju naglasaka, što opet ide u prilog Škarićevoj tezi (usp. Hršak – Zgrabljčić 2003: 142). Ono što je problematično jest činjenica da je riječ o govornicima koji se smatraju uzornima i čiji govor predstavlja model prema kojemu naglasak uči brojno stanovništvo. Ne treba zanemariti činjenicu da je taj model posebice poželjniji od normativnoga novoštokavskog modela. Prilična pedagoška zapuštenost nastave akcentuacije na gotovo svim razinama školovanja samo je još jedan u nizu čimbenika koji pospješuju učenje po modelu govora profesionalnih govornika na televiziji i radiju (usp. Zoričić 1998: 333).

Naposljetku, gubitak tonske opreke u kratkim slogovima nema nikakva utjecaja na normativne priručnike. Ne treba zanemariti ni istraživanja govora profesionalnih televizijskih govornika čiji rezultati jasno ukazuju na potrebu većega angažmana na području akcentuacije, ne samo na školskoj razini, već i u sferi javnoga govora na radiju i televiziji.¹⁶

¹⁵ Više o istraživanju v. u Runjić-Stoilova – Bartulović (2010).

¹⁶ Na važnost pravilnog naglašavanja na radiju upozoravao je već 1956. Ljudevit Jonke: „... radio, govoreći književnom akcentuacijom, vrši zapravo vrlo važnu funkciju, privikava naše ljude pravilnom izgovoru i možda jače od škole i kazališta povezuje sve naše krajeve književnim, novoštokavskim izgovorom. U tome je njegova uloga vrlo značajna i potrebno je, da je vrši što točnije i što znalackije“ (Jonke 1955/56: 131).

3. 3. Neprenošenje silaznoga naglasaka na proklitiku

Pitanje prenošenja silaznih naglasaka na proklitiku odavno je jedan od najslabijih problema hrvatske prozodijske norme (usp. Martinović 2006: 253). Već je Hraste (1964) ustvrdio da, iako su pravila često nedefinirana i složena, govornici su hrvatskoga jezika dužni prenositi naglasak na proklitiku jer je to sastavni dio hrvatske akcentuacije. Upozorava također da će odstupanje od te norme izazvati i druga odstupanja, „a to može dovesti do dviju ili čak triju književnih akcentuacija: istočne, zapadne i južne“ (Hraste 1964: 143). Hrastina konzervativnost i beskompromisno pristajanje uz klasično naglašavanje očito su uzrokovani činjenicom da odstupanje od pomicanja naglasaka na prednaglasnicu ugrožava naglasni sustav u cjelini. Naime, to pitanje zadire u problem silaznih naglasaka na nepočtetnim slogovima govorne riječi (usp. Delaš 2003: 28).

Istraživanja suvremenoga prihvaćenog izgovora pokazuju da su se Hrastina predviđanja obistinila. Rezultati takvih istraživanja pokazuju da u suvremenom prihvaćenom izgovoru nisu poželjna prelaženja silaznih naglasaka s jednosložnih i dvosložnih riječi, u istoj mjeri kao ona s višesložnih. S druge strane, poželjno je prelaženje na prefiks unutar riječi (*ràzmisliti*, *ràsplakati*), prelaženje s jednosložnih zamjenica kao što je *prèda mnōm* te prelaženje u negacijama ispred glagola (usp. Varošaneć-Škarić 2003: 484, 486).

Analiza stanja u četirima normativnim priručnicima potvrđuje činjenicu da je pitanje prenošenja naglasaka na proklitiku slabo mjesto hrvatske prozodijske norme. Tomu pitanju HJS nije uopće posvetio pozornost, ali nije teško zaključiti o stavovima autora jer su se jasno izjasnili protiv silaznih naglasaka u nepočtetnim slogovima riječi. Teško je tvrditi da se takvi stavovi mogu održati kada je u pitanju prebacivanje silaznih naglasaka na proklitiku, što nedvojbeno pokazuje govorna praksa.

HG nešto je blaža jer naglašava da pomicanje naglasaka može i izostati, što je čak i češće, ali isto tako napominje da je u standardnom jeziku naglasak obavezan na prednaglasnici u izgovornoj cjelini. Koliko god teorijske postavke o oslabljenom i neoslabljenom pomicanju naglasaka bile valjane, one nisu dostatne korisniku *Gramatike* kako bi došao do relevantnih podataka za svoju komunikaciju. Naime, kada se korisniku gramatike, „osim obilja dobrih primjera za kratkouzlazni i za kratkosilazni naglasak na prednaglasnici, ne nudi ništa uočljivo proizvodno na osnovi čega bi on došao do pojedinačnog rješenja koje mu je potrebno, onda sve postaje samo po sebi nejasno i nesavladivo“ (Delaš 2003: 24). HG ne navodi ni s kojih je riječi s obzirom na broj slogova pomicanje naglasaka obavezno. Iz primjera se može zaključiti da se naglasak pomiče s jednosložnih i dvosložnih oblika. Ukoliko su ti oblici deklinabilni,

nerijetko postaju trosložni, a kao takvi na prednaglasnici bi trebali imati isti nastavak kao njihovi osnovni oblici. Jedina vrsta riječi kod koje se pravilo o prenošenju naglasaka primjenjuje bez iznimke su glagoli. Problematično je i to što ne saznajemo ništa o stilističkoj vrijednosti pomicanja i nepomicanja naglasaka.

U GOHKJ za klasični je tip karakteristično beziznimno prenošenje silaznih naglasaka na prednaglasnicu, dok u prihvaćenom tipu uopće nema prijenosa silaznih naglasaka, osim iznimaka. Iznimke se odnose na vrlo česte izričaje, stare preskoke te na glagole s negacijom. U prihvatljivom pak tipu općega hrvatskoga prenošenje je naglasaka neobvezno, ali podosta često. Ne navodi se u kojim je slučajevima prenošenje često. Općenito su podaci o pomicanju naglasaka na prednaglasnicu o ovome priručniku prilično šturi i ne nude rješenja pojedinačnih naglasnih dilema, osim ako se one slučajno ne poklapaju s nekolicinom iznesenih primjera kojima su potkrijepljene pojedine tvrdnje.

NHKJ napominje da se u suvremenom naglašavanju očituje tendencija rjeđega prenošenja naglasaka na prednaglasnicu koja je jača što je riječ duža. Pojavu autori objašnjavaju tendencijom napuštanja neistoslogovnih preinaka. Naime, prenošenje naglasaka na prednaglasnicu jedan je oblik neistoslogovne preinake, samo što ona nije prisutna u granicama jedne riječi, već u naglasnoj cjelini (*ispòd jasena, k jäsenu*). Stabilno prenošenje naglasaka s glagolskih oblika na prednaglasnicu objašnjavaju činjenicom što je prenošenje naglasaka s glagola na niječnicu većinom u cijeloj paradigmi, tako da ne dolazi do neistoslogovne preinake. Osim uvodnih objašnjenja, autori daju informacije o prenošenju naglasaka na prednaglasnicu u opisu pojedinih naglasnih jedinica (usp. Vukušić i sur. 2007: 29). Silazni naglasci na srednjim slogovima u imenica nipošto nisu rijetki niti se drže pogrešnim s gledišta pravogovorne norme. Pritom nije riječ samo o trosložnim i višesložnim riječima, već je sve izrazitija težnja da se naglasak ne pomiče ni s kraćih riječi kad je prenošenje oslabljeno ili neoslabljeno. Prilikom obradbe pojedinih naglasnih jedinica istaknuto je kada je prenošenje oslabljeno, a kada neoslabljeno te je posebno istaknuto ako se ono rijetko kada prenosi. Za razliku od imenica, u zamjenica je prenošenje naglasaka redovito. Riječ je o oslabljenome prenošenju: *zà sebe, nì jã*. Neoslabljeno je prenošenje u zamjenice sam: *ì sãm*. Izneseni su i podaci o prenošenju naglasaka kod glavnih brojeva. Riječ je o neoslabljenome prenošenju, ali je isto tako istaknuto da je običnije neprenošenje. NHKJ sustavno je pristupio prenošenju naglasaka, prije svega pitanju razlikovanja oslabljenoga i neoslabljenoga prenošenja. Ipak, pitanje rijetkoga prenošenja naglasaka na prednaglasnicu otvara pitanje stilske obilježnosti koja u priručnicima nije obrađena. Sigurno je da nisu sva prenošenja neobična, kao što ni svako

neprenošenje nije stilski neutralno.¹⁷ Neobvezna bi prenošenja naglasaka na prednaglasnicu, prema Delaš (usp. 2003: 30), trebalo rezervirati za pjesničke, glumačke i prevodilačke ritmičke i stilističke potrebe, što bi govoru pružilo novu nijansu lakoće i gipkosti te riješilo velik dio naglasnih teškoća na neutralnoj standardnojezičnoj razini.

4. Zaključak

Hrvatska eksplicitna prozodijska norma jedna je od norma hrvatskoga jezika koje omogućuju jedinstvenost i jednoznačnost standardnoga idioma, njegov nadregionalni i općedruštveni status, osposobljavajući ga na taj način za javnu komunikaciju. No, brojna istraživanja naglasnoga sustava pokazuju veliki raskorak između uporabne i kodificirane norme. Unatoč brojnim nastojanjima, polemikama i raspravama, većina je pitanja i dalje otvorena, što je pokazalo i istraživanje provedeno u ovome radu.

Istraživanje je bilo usredotočeno na tri pitanja koja izazivaju sporove i nedoumice: silazno naglašavanje nepočetnih slogova, neutralizacija kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglasaka te neprebacivanje silaznih naglasaka na prednaglasnicu. Analiza odabranoga korpusa pokazala je da su normativni priručnici izrazito neodlučni, nedosljedni i nesustavni u donošenju naglasnih rješenja kada je u pitanju silazno naglašavanje nepočetnih slogova. Najveći je problem priklanjanje različitim naglasnonormativnim koncepcijama, stoga se događa da za pojedinu riječ svaki priručnik nudi različit naglasni lik. S druge strane, istraživanje je pokazalo da tzv. pojava neutralizacije kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka ne spada u probleme koji izazivaju nestabilnost u eksplicitnoj prozodijskoj normi. Rezultati jasno pokazuju da se u normativnim priručnicima ni najmanje ne očitava tendencija neutralizacije kratkih naglasaka. Ipak, držeći na umu utjecaj sredstava masovne komunikacije na jezičnu izobrazbu, ne treba zanemariti istraživanja javnoga govora koja nedvojbeno ukazuju na tu tendenciju. Što se tiče prebacivanja silaznih naglasaka na prednaglasnicu, istraživanje dokazuje tvrdnju da je riječ o najsloženijem pitanju eksplicitne prozodijske norme. Priručnici su izrazito neodređeni te ne nude eksplicitna objašnjenja i rješenja, već više ili manje oprimirane definicije iz kojih prosječan korisnik priručnika nerijetko teško može riješiti konkretnu naglasnu nedoumicu. Rješenje se nazire u ispitivanju i određivanju stilske vrijednosti pojedinih prebacivanja, odnosno neprebacivanja naglasaka na prednaglasnicu.

¹⁷ Više o uobičajenim i neuobičajenim prenošenjima v. u Martinović (2006).

Među uzroke se nastaloga nemalog raskoraka između uporabne i kodificirane naglasne norme pridodaje i pedagoška zapuštenost nastave akcentuacije i nestabilnost same kodificirane norme. Jasno je da prilikom nimalo lakog posla sređivanja nastale situacije treba krenuti od kodificirane norme te ju urediti tako da se poštuje ne samo sustav, nego i živa priopćajna praksa. Dakako, pritom treba biti oprezan i znati koje su tendencije posljedice razvoja samoga sustava, koje svojim opsegom zaslužuju da budu dio norme, makar pod oznakom stilske obilježenosti, a koje su jednostavno posljedica nedovoljne jezične obrazovanosti i svojim opsegom ugrožavaju konzistentnost sustava. Posao nije nimalo zahvalan, ali se za jezičnu normu vrijedi zalagati. Standardni je jezik izraz kulturnoga identiteta pojedinaca i naroda i, mada se savršena norma nikada ne postiže, uvijek joj treba težiti.

Bibliografija

Normativni priručnici¹⁸

- GOHKJ – Babić, Stjepan i sur. (2007). *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- HJK – *Hrvatski jezični savjetnik* (1999) [izvr. ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević i Luka Vukojević], Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školska knjiga.
- HG – Barić, Eugenija i sur. (2003). *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga. HG
- HER – *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002) [ur. Ljiljana Jojić i Ranko Matasović], Zagreb: Novi Liber.
- RHJ – *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000) [ur. Jure Šonje], Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- NHKJ – Vukušić, Stjepan – Zoričić, Ivan – Grasselli-Vukušić, Marija (2007). *Naglasak u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Citirana literatura

- Babić, Stjepan (1999). Problem norme u hrvatskom književnom jeziku, u: *Norme i najnovije promjene u hrvatskome jeziku* [ur. Marko Samardžija]. Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 182–203.
- Bagarić, Vesna – Mihaljević-Djigunović, Jelena (2007). Definiranje komunikacijske kompetencije, *Metodika*, Vol. 8, br. 1, 84–93.

¹⁸ Uz bibliografske se jedinice navode i kratice uporabljene u radu.

- Banković-Mandić, Ivančica – Runjić-Stoilova, Anita (2006). Govor hrvatske javne televizije kao prestižan, u: *Jezik i mediji. Jedan jezik: više svjetova* [ur. Jagoda Granić], Zagreb – Split: HDPL, 521–530.
- Brozović, Dalibor (1954). Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku, *Jezik*, III, 118–123.
- Brozović, Dalibor (1958). O normiranju književnih naglasaka, *Jezik*, III, 65–72.
- Brozović, Dalibor (1963). Prodor u naš ortoepski standard, *Jezik*, XI, 144–153.
- Brozović, Dalibor (1971/72). Uz jedno vrijedno, ali i kontroverzno akcentološko djelo – razmišljanje o genezi, sustavu i normi, *Jezik*, XIX, 123–139.
- Brozović, Dalibor (2005a). Naglasci, u: *Prvo lice jednine*, Zagreb: Matica hrvatska, 84–88..
- Delaš, Helena (2003). Naglasak na proklitici, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29. 21–31.
- Delaš, Helena (2006). Proučavanje hrvatske prozodije u 20. stoljeću, *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska. 71–88.
- Granić, Jagoda (1994). Standard u jeziku i standard u govoru, *Govor* XI, 2, 83–88.
- Granić, Jagoda (1999). Gradski idiomi i eksplicitna norma – dvosmjerni proces, u: *Teorija i mogućnosti pragmatolingvistike* [ur. Lada Badurina i sur.], Zagreb – Rijeka: HDPL, 271–277.
- Hraste, Mate (1964). O potrebi prenošenja akcenta na prijedlog, *Jezik*, XI, 141–144.
- Ivas, Ivan (2003). Strana imena u hrvatskome standardnom izgovoru, *Suvremena lingvistika*, 55–56, 1–35.
- Jonke, Ljudevit. (1955/56). Akcentuacija na našoj radio-stanici, *Jezik*, V, 129–133.
- Kapović, Mate (2004). Jezični utjecaj velikih gradova, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, XXX, 97–105.
- Kapović, Mate (2007). Hrvatski standard evolucija ili revolucija? Problem hrvatskoga pravopisa i pravogovora, *Jezikoslovlje* 8,1, 61–76.
- Kapović, Mate (2010). O tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom, *Croatica et Slavica Iadertina* VI, 47–54.
- Lupić, Ivan (2001). Preskriptivna akcentologija i hrvatski standardni jezik, *Kolo*, 1, 85–134.
- Martinović, Blaženka (2013). Povijest odmaka od preskriptivne naglasne norme (Karadžić-Daničić-Maretićeve), www.ffpu.hr/fileadmin/Dokumenti/Povijest_odmaka.pdf, 12. siječnja 2013.

- Martinović, Blaženka (2003). Naglasak glagola u najnovijim rječnicima hrvatskoga jezika, *Jezik*, XLIX, 176–182.
- Martinović, Blaženka (2006). Odmaci od preskriptivne naglasne norme u hrvatskome standardnom jeziku, u: *Riječki filološki dani 6 : Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanog u Rijeci od 18. do 20. studenoga 2004.* [ur. Ines Srdoč-Konestra i Silvana Vranić], Rijeka : Filozofski fakultet, 247–258.
- Mićanović, Krešimir (2008). *Hrvatski s naglaskom: standard i jezični varijeteti*, Zagreb: Disput.
- Moskatelo, Kuzma (1954). Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku, *Jezik*, III, 2, 51–56.
- Pranjaković, Ivo (2010). Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme, u: *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*, Zagreb: Disput, 17–24.
- Samardžija, Marko (2002). Norme i najnovije promjene u hrvatskome jeziku, u: *Nekoć i nedavno. Odabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnog jezika*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 140–150.
- Silić, Josip (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb: Disput.
- Škarić, Ivo – Babić, Zrinka – Škavić, Đurđa – Varošaneć, Gordana (1987). Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, *Govor*, IV, 139–152.
- Škarić, Ivo – Škavić, Đurđa – Varošaneć, Gordana (1996a). O naglašavanju posuđenica još jednom, nakon Vukušića, *Jezik*, XLIV, 66–73.
- Škarić, Ivo – Škavić, Đurđa – Varošaneć, Gordana (1996b). Sloga na kraju akcentološke polemike, *Jezik*, XLIV, 154–155.
- Škarić, Ivo (2006a). Kako se naglašavaju posuđenice, u: *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga, 77–87.
- Škarić, Ivo (2006b). Naglasci iz suprotstavljenih pravila, u: *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga, 96–123.
- Škarić, Ivo (2006c). Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju, u: *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga, 123–141.
- Škarić, Ivo (2006d). Razlikovna prozodija, u: *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga, 142–149.
- Škarić, Ivo (2007). Fonetika hrvatskoga književnog jezika, u: Babić, Stjepan i sur. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Varošaneć-Škarić, Gordana – Škavić, Đurđa (2001). Neutralizacija kratko-uzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru, *Govor* XVIII, 2, 87–103.
- Varošaneć-Škarić, Gordana (2003). Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, *Govor* XX, 1–2, 469–487.

- Vukušić, Stjepan (1984). *Nacrt hrvatske naglasne norme na osnovi zapadnog dijalekta*, Pula: Istarska naklada.
- Vukušić, Stjepan (1989). Naglasno normiranje, *Jezik*, XXXVII, 48–53.
- Vukušić, Stjepan (1992). O silaznom naglašavanju nepočetnog sloga, *Jezik*, XL, 76–79.
- Vukušić, Stjepan (1996). Neprihvatljiva naglasnonormativna pravila, *Jezik*, XLIV, 63–66.
- Vukušić, Stjepan – Zoričić, Ivan – Grasselli-Vukušić, Marija (2007). *Naglasak u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Zgrabljijć, Nada – Hršak, Sonja (2003). Akcenti na hrvatskome javnom radiju: Škarićeve teze na provjeri, *Govor*, XX, 1–2, 133–147.
- Zoričić, Ivan (1998). *Hrvatski u praksi*, Pula: Zavičajna naklada „Žakan Juri“.

Bernardina PETROVIĆ & Ivana NOSIĆ

ACCENTUAL FLUCTUATION IN NORMATIVE HANDBOOKS OF THE CROATIAN LANGUAGE

The standardization process implies the creation of a series of explicit linguistic norms enabling uniformity and equivalence of the standard idiom, and qualifying it for public communication. The issue of prosodic norm has been a burning one with regard to standardology for a long time. A great discrepancy between the norm in use and the codified one especially relates to descending accents in non-initial syllables, neutralization of short-descending and short-ascending accents, loss of post-stress length, non-transfer of descending accents to pre-stressing units, and the loss of accentual modifications in paradigms. Despite the fact that three approaches have been formed offering their models of solving the accentual-normative issues, the above questions remain open. The reasons for this are multiple: from the complexity of the accentual system and its modest functionality in communication practice to normative instability and neglecting the issues of accentology at all education levels. The present paper focuses on studying the issues of normative instability in terms of three accentual issues: descending accents in non-initial syllables, neutralization of short-descending and short-ascending accents, and non-transfer of descending accents to pre-stressing units.

Key words: *Croatian standard language, prosodic norm, accent, handbooks, codification*

Prilozi

Prilog 1. Silazno naglašavanje nepočetnoga sloga

	Naglasna jedinica	Rječnik hrvatskoga jezika (ur. Šonje, Jure)	Hrvatski enciklopedijski rječnik	Naglasak u hrvatskome književnom jeziku	Hrvatski jezični savjetnik
1.	ambasador	ambāsādor	ambāsādor	ambāsādor	ambasādor i ambāsādor
2.	investitor	invèstītor	invèstītor (investītor)	invèstītor	investītor i invèstītor
3.	katalizator	katalizātor	katalizātor	katalizātor	katalizātor i katalizātor
4.	kompjutor	kòmpjutor	kompjùtor	kompjùtor i kòmpjutor	kompjùtor
5.	likvidator	likvidātor	likvidātor (likvidātor)	likvidātor	–
6.	okupator	okùpātor	okùpātor (okupātor)	okùpātor	okupātor i okùpātor
7.	organizator	organizātor	organizātor (organizātor)	organizātor	organizātor i organizātor
8.	radijator	radijātor	radijātor (radijātor)	–	radijātor i radijātor
9.	realizator	–	realizātor (realizātor)	–	realizātor i realizātor
10.	regulator	regulātor	regulātor (regulātor)	regulātor i regulātor (razg.)	regulātor i regulātor
11.	akvatorij	akvātōrīj (akvātōrij)	akvātōrij (akvatōrij)	akvātōrij	–
12.	delirij	dèlīrīj (dèlīrij)	dèlīrij (delīrij)	–	delīrij i dèlīrij
13.	ekvinocij	ekvinōcīj (ekvinōcij)	ekvinōcij (ekvinōcij)	ekvinōcij	ekvinōcij i ekvinōcij
14.	germanij	gèrmānīj (gèrmānij)	gèrmānij	–	germānij i gèrmānij
15.	kolegij	kòlègīj (kòlègij)	kòlègij	kòlègij	kòlègij i kòlègij
16.	kolokvij	kòlòkvīj (kòlòkvij)	kòlòkvīj	kòlòkvij	kòlòkvij i kòlòkvij
17.	konzervatorij	konzervātōrīj (konzervātōrij)	konzervātōrij (konzervātōrij)	–	konzervātōrij i konzervātōrij
18.	krematorij	kremātōrīj (kremātōrij)	kremātōrīj, <i>ali pod natuknicom kremirati:</i> kremātōrīj (kremātōrij)	kremātōrīj	kremātōrij i kremātōrij

19.	magisterij	magistērīj (magistērīj)	magistērīj (magistērīj)	magistērīj	magistērīj i magistērīj
20.	preludij	prèlūdīj (prèlūdīj)	prèlūdij (prelūdīj)	–	prelūdij i prèlūdij
21.	cirkusant	cirkūsant	cirkūsant	cirkūsant	cirkūsant
22.	debitant	debitant	debitant (debitānt)	debitant	debitant
23.	dijamant	dijāmant	dijāmant	dijāmant	dijāmant
24.	diplomant	diplòmant	diplòmant	diplòmant	diplòmant
25.	gigant	gigant	gigant	gigant	gigant
26.	konsonant	konsònant	konsònant	konsònant; konsonānt (razg.)	konsònant
27.	nekromant	nekròmant	nekròmant	–	–
28.	politikant	politikant	politikant (politikānt)	politikant	politikant
29.	sonant	sònant	sònant (sonānt)	sònant	sònant
30.	špekulant	špekùlant	špekùlant (špekulānt)	špekùlant	špekùlant
31.	asistent	asistent	asistent (asistènt)	asistent	asistent
32.	dirigent	dirigent	dirigent (dirigènt)	dirigent	dirigent
33.	ekvivalent	ekvivàlent	ekvivàlent	ekvivàlent	ekvivàlent
34.	koeficijent	koeficijent	koeficijent (koeficijènt)	koeficijent	koeficijent
35.	kvocijent	kvòcijent	kvòcijent	kvòcijent	kvòcijent
36.	parlament	parlàment	parlàment	parlàment	parlàment
37.	pigment	pìgment	pìgment (pigmènt)	–	pìgment
38.	recenzent	recènzent	recènzent (recenzènt)	recènzent i recenzènt (razg.)	recènzent
39.	recipijent	recipijent	recipijent (recipijènt)	recipijent	recipijent
40.	student	stùdent	stùdent	stùdent	stùdent
41.	adventist	advèntist	advèntist	advèntist	advèntist
42.	klavirist	klavirist	klavirist	klavirist	klavirist
43.	kroatist	kroàtist	kroàtist	kroàtist	kroàtist
44.	lingvist	lingvist	lingvist	lingvist	lingvist
45.	realist	reàlist	reàlist (realist)	reàlist	reàlist
46.	relativist	relativist	relativist (relativìst)	relativist	relativist
47.	revizionist	reviziònist	reviziònist (revizionìst)	reviziònist	reviziònist

Naglasna kolebanja u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika

48.	rojalist	rojàlist	rojàlist (rojajlist)	rojàlist	rojàlist
49.	romanist	romànist	romànist (romanist)	romànist	romànist
50.	rusist	rùsist	rùsist (rusist)	rùsist i rusist (razg.)	rùsist
51.	ambasadorica	ambàsadorica	ambàsadorica	–	ambasàdorica i ambàsadorica
52.	debitantica	debitantica	debitantica	–	debitàntica i debitantica
53.	diplomantica	diplòmantica	diplòmantica	–	diplomàntica i diplòmantica
54.	dirigentica	dirigentica	dirigentica	–	dirigèntica i dirigentica
55.	kreatorica	krèātorica	krèātorica	–	krèātorica
56.	kroatistica	kroàtistica	kroàtistica	kroàtistica; kroàtistica (razg.)	kroàtistica i kroàtistica
57.	novelistica	novèlistica	novelistica	novelistica novèlistica	novelistica i novèlistica
58.	organizatorica	organizātorica	organizātorica	organizātorica	organizātorica i organizātorica
59.	pijanistica	pijānistica	pijānistica	pijānistica	pijānistica i pijānistica
60.	recenzentica	–	recènzentica		recenzèntica i recènzentica
61.	anarhizam	anarhizam	anarhizam	anarhizam	anarhizam
62.	anglistika	anglistika	anglistika	anglistika	anglistika
63.	ateizam	ateizam	ateizam	ateizam	ateizam
64.	karijerizam	karijerizam	karijerizam	karijerizam	karijerizam
65.	kroatistika	kroatistika	kroatistika	kroatistika	kroatistika
66.	nepotizam	nepotizam	nepotizam		nepotizam
67.	romanistika	romanistika	romanistika	romanistika	romanistika
68.	stilistika	stilistika	stilistika	stilistika	stilistika
69.	turcizam	turcizam	turcizam	turcizam	turcizam
70.	urbanistika		urbanistika	–	
71.	arogantan	arogàntan	arogàntan	–	arogàntan
72.	decentan	decèntan (dècentan)	decèntan	–	decèntan
73.	degutantan	degutàntan (degùtantan)	degutàntan	–	degutàntan
74.	efektan	èfektan	èfektan	èfektan	èfektan
75.	elegantan	elegàntan (elègantn)	elegàntan	elegàntan	elegàntan
76.	konzistentan	konzistèntan (konzistentan)	konzistèntan	konzistèntan	konzistèntan

77.	pedantan	pedàntan (pèdàntan)	pèdantan	pèdantan i pedàntan	pèdantan i pedàntan
78.	permanentan	permanèntan (permànentan)	permanèntan (permanèntan)	permanèntan	permanèntan
79.	relevantan	relevàntan (relèvantan)	relèvantan (relevàntan)	relevàntan i relèvantan	relevàntan
80.	šokantan	šokàntan (šòkàntan)	šokàntan (šòkàntan)	šokàntan	šokàntan
81.	argo	àrgō	àrgo (argō)	àrgo; argō (razg.)	àrgō
82.	bife	bifē	bifē (bifē)	bifē	bifē
83.	dekolte	dekòltē	dekòltē (dekòltē)	dekòltē	dekòltē
84.	dosje	dòsjē	dòsjē (dosjē)	dòsjē; dosjē (razg.)	dòsjē
85.	kabare	kabàrē	kabàret (kabarē)	kabàre	kabàrē
86.	kupe	kùpē	kùpē (kupē)	kùpē	kùpē
87.	ragu	ràgū	ràgū (ragù)	ràgū	ràgū
88.	rezime	rezimē	rezimē (rezimē)	rezimē	rezimē
89.	žele	žèlē	žèlē (želē)		žèlē
90.	žiro	žirō	žirō	žirō	žirō
91.	autolimar	àutolimār	àutolimār		àutolimār
92.	filmofil	filmòfil	filmòfil	filmòfil i filmòfil	filmòfil i filmòfil
93.	grkokatolik	grkokàtolik	grkokàtolik	grkokàtolik	grkokàtolik
94.	istomišljenik	ìstomišljenìk (istòmišljenìk)	istòmišljenìk		ìstomišljenìk i istòmišljenìk
95.	jugozapad	jugozápad	jugozápad	jugozápad	jugozápad
96.	kupoprodaja	kupopròdaja	kupopròdaja	kupopròdaja	kupopròdaja
97.	maloprodaja	malopròdaja	malopròdaja	màloprodaja	màloprodaja
98.	pirotehnika	pirotèhnika	pirotèhnika	pirotèhnika	pirotèhnika
99.	polumjesečnik	pòlumjesečnik	pòlumjesečnik	pòlumjesečnik	
100.	poljoprivreda	poljoprivreda	poljoprivreda (poljoprìvreda)	poljoprìvreda	poljoprivreda
101.	primopredaja	primoprèdaja	primoprèdaja	primoprèdaja	primoprèdaja
102.	protoplazma	protòplazma (protoplàzma)	protoplàzma	protoplàzma	protoplàzma
103.	prvomučenic	prvòmučenìk (prvomùčenìk)	–	–	přvomučenìk
104.	samoobrana	sàmoobrana (samoòbrana)	samoòbrana	sàmoobrana i samoòbrana; samoòbrana (razg.)	sàmoobrana
105.	samopomoć	samopòmōć (sàmpomōć)	samopòmōć	–	–

Naglasna kolebanja u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika

106.	samouprava	samoùprava	samoùprava	samoùprava	samoùprava
107.	samozaštita	samozaštita	samozaštita		–
108.	svetohranište	svetohranište	svetohranište (svethranište)	svetohranište	–
109.	veleizdaja	vèleizdaja (veleizdaja)	veleizdaja (vèleizdaja)	veleizdaja	vèleizdaja i veleizdaja
110.	zemljoradnik	zemljorādnik	zemljòrādnik (zemljorādnik)	zemljorādnik	zèmljorādnik i zemljorādnik
111.	gornjogradski	gòrnjogradskī (gornjogradskī)	gòrnjogradskī (gornjogradskī)	gornjogrāskī	gòrnjogradskī i gornjogradskī
112.	međustranački	mèđustranačkī	međustrānačkī	međustrānačkī	
113.	novogrčki	nòvogrčkī (novogrčki)	nòvogrčkī	novogrčkī, nòvogrčkī i novogrčkī	nòvogrčkī
114.	poluoblačan	poluòblāčan	pòluoblačan		
115.	poslijeratni	poslijerātnī	pòslijeratnī	pòslijeratnī	pòslijerātnī
116.	protutenvovski	protutènkovskī	protutènkovskī	protutènkovskī	protutènkovskī
117.	prvostupanjski	prvostùpanjskī	přvostùpanjskī		
118.	radioaktivan	radioāktīvan	radioāktīvan	radioāktīvan	radioāktīvan
129.	samoupravni	samoùprāvnī (sāmouprāvnī)	samoùprāvnī	samoùprāvnī	samoùprāvnī i sāmouprāvnī
120.	sljepoočni	sljepòočnī (sljepoočnī)	sljepoočnī	sljèpoočnī i sljepoočnī	sljèpoočnī
121.	srednjovjekovni	srednjovjèkòvnī	srednjovjèkòvnī	srednjovjèkòvan	srednjovjèkòvnī
122.	jednomjesečni	jèdnòmjesečnī (jednomjesečnī)	jednomjesečnī	jednomjesečnī	jednomjesečnī
123.	tihoceanski	tihoceānskī		tihoceānskī	tīhoceānskī i tihoceānskī
124.	ustavotvoran	ùstavotvòrnī	ùstavotvòran	ustavòtvòran i ùstavotvòran	ùstavotvòran
125.	zemljoradnički	zemljorādnīčkī	zemljòrādnīčkī	zemljorādnīčkī, zèmljorādnīčkī i zemljorādnīčkī	zèmljorādnīčkī i zemljorādnīčkī
126.	duhankesa	duhānkesa	duhānkesa	duhānkesa	dùhānkesa, duhānkesa
127.	kućevlasnica	kućèvlasnica	kućèvlāsnica	küćèvlāsnica	küćèvlasnica i kućèvlasnica
128.	mnogopoštovani	–	–	mnògopòštovanī	mnògopòštovanī
129.	svijetloplav	–	–	svijètloplāv i svijètloplāv	svijètloplāv i svjetlòplav
130.	tamnosi	támnosīv	–	támnosīv	támnosīv
131.	Bordeaux	[bòRdo']	Bordò		[bòrdò]
132.	Borneo	–	Bòrneo	Bornèo i Bòrneo	–
133.	Descartes	Descartes	Dekārt	–	–

134.	don Quijote	don Quijote	Dòn Kihöte	–	–
135.	Elizabeta	–	Elizabèta	Elizabèta i Elizàbeta	–
136.	Kasandra	–	Kàsandra (Kasàndra)	–	–
137.	Maroko	Maròko	Maròko	Maròko	Maròko
138.	Saussure	–	Sosír	–	–
139.	Sofoklo	–	Sòfoklo	Sòfoklo	Sòfoklo
140.	Voltaire	–	Voltêr	–	–
141.	Andaluzija	Andàlūzija	Andàlūzija	Andalúzija i Andàlūzija; Andalúzija (razg.)	–
142.	Australija	Àustràlija	Aùstràlija (Austràlija)	Austràlija	Austràlija i Aùstràlija
143.	Bolivija	Bòlīvija	Bolívija	Bolívija i Bòlīvija	Bolívija i Bòlīvija
144.	Euroazija	Euroàzija	Euroazija	Euràzija (sic!)	Euroazija
145.	Indonezija	Indònēzija	Indònēzija	Indònēzija	Indonēzija i Indònēzija
146.	Kalabrija	Kalàbrija	Kalàbrija	Kalàbrija	Kalàbrija
147.	Melanezija	Melànēzija	Melànēzija (Melanēzija)	Melanēzija	–
148.	Mikronezija	Mikrònēzija	Mikrònēzija (Mikronēzija)	Mikrònēzija	–
149.	Oceanija	Ocèānija	Ocèānija (Oceānija)	Ocèānija	Oceānija i Ocè ānija
150.	Polinezija	Polinēzija	Polinēzija	Polinēzija	Polinēzija
151.	dodataka	dòdātākā	dòdātākā	dodātākā, dòdātākā i dodātākā	dodātākā i dòdātākā
152.	nedostataka	nedòstātākā, nedostātākā	nedòstātākā	nedostātākā, nedòstātākā i nedostātākā	nedostātākā i nedòstātākā
153.	podataka	pòdātākā, podātākā	pòdātākā	podātākā, pòdātākā i podātākā	podātākā i pòdātākā
154.	povrataka	òstātākā, ostātākā	òstātākā	ostātākā, òstātākā i ostātākā	ostātākā i òstātākā
155.	produžetaka	prodùžētākā, produžētākā	prodùžētākā	produžētākā, prodùžētākā i produžētākā	produžētākā i prodùžētākā
156.	sažetaka	sàžētākā, sažētākā	sàžētākā	sažētākā, sàžētākā, sažētākā	sažētākā i sàžētākā

Naglasna kolebanja u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika

157.	trenutaka	trènútākā, trenútākā	trènútākā	trenútākā, trènútākā, trenútākā	trenútākā i trènútākā
158.	zadataka	zàdātākā, zadātākā	zàdātākā	zadātākā, zàdātākā, zadātākā	zadātākā i zàdātākā
159.	završetaka	završètākā, završètākā	završètākā	završètākā, završètākā, završètākā	završètākā i završètākā
160.	žumanjaka	žùmānjākā, žumánjākā	žùmānjākā	žumánjākā, žùmānjākā, žumánjākā	žumánjākā i žùmānjākā
161.	Crnogoraca	Crnògòrācā, Crnogòrācā	–	Crnogòrācā, Crnògòrācā, Crnogòrācā	Crnogòrācā i Crnògòrācā
162.	Dalmatinaca	Dalmàtīnācā, Dalmatīnācā	Dalmàtīnācā	Dalmatīnācā, Dalmàtīnācā, Dalmatīnācā	Dalmatīnācā i Dalmàtīnācā
163.	dragovoljaca	dragòvòljācā, dragovòljācā	dragòvòljācā	dragovòljācā, dragòvòljācā, dragovòljācā	dragovòljācā i dragòvòljācā
164.	Izraelaca	Izràèlācā, Izraèlācā	Izràèlācā	Izraèlācā, Izràèlācā, Izraèlācā	Izraèlācā i Izràèlācā
165.	kontinentalaca	kontīnèntālācā, kontinentālācā	kontīnèntālācā	kontinentālācā, kontīnèntālācā, kontinentālācā	kontinentālācā i kontīnèntālācā
166.	muškaraca	mùškārācā, muškārācā	mùškārācā	muškārācā, mùškārācā, muškārācā	muškārācā i mùškārācā
167.	Samoboraca	Samòbòrācā, Samobòrācā	Samòbòrācā	Samobòrācā, Samòbòrācā, Samobòrācā	Samobòrācā i Samòbòrācā
168.	romanopisaca	romanòpīsācā, romanopīsācā	romanòpīsācā	romanopīsācā, romanòpīsācā, romanopīsācā	romanopīsācā, romanòpīsācā
169.	samostanaca	samòstānācā, samostānācā	–	samostānācā, samòstānācā, samostānācā	samostānācā i samòstānācā
170.	sveučilištaraca	sveučīlīštārācā, sveučīlīštārācā	sveučīlīštārācā	sveučīlīštārācā, sveučīlīštārācā, sveučīlīštārācā	sveučīlīštārācā i sveučīlīštārācā
171.	dobročinstava	dobročīnstāvā, dobročīnstāvā	dobročīnstāvā, dobročīnstāvā	dobročīnstāvā, dobročīnstāvā, dobročīnstāvā	dobročīnstāvā, dobročīnstāvā i dobročīnstāvā

172.	domaćinstava	domaćinstāvā, domaćinstāvā	domaćinstāvā, domaćinstāvā	domaćinstāvā, domaćinstāvā, domaćinstāvā	domaćinstāvā, domaćinstāvā i domaćinstāvā
173.	junaštvo	–	jūnāštāvā, junāštāvā	junāštāvā, jūnāštāvā, junāštāvā	junāštāvā, junāštāvā i jūnāštāvā
174.	kućanstava	kućanstāvā, kūćānstāvā, kućānstāvā	kūćānstāvā, kućānstāvā	kućānstāvā, kūćānstāvā, kućānstāvā	kućānstāvā, kućānstāvā i kūćānstāvā
175.	odsustava	–	òdsustāvā, òdsustāvā	–	–
176.	prijateljstava	prijāteljstāvā, prijāteljstāvā, prijāteljstāvā	prijāteljstāvā, prijāteljstāvā	prijāteljstāvā, prijāteljstāvā, prijāteljstāvā	prijāteljstāvā, prijāteljstāvā i prijāteljstāvā
177.	proročanstava	proròčānstāvā, proròčānstāvā	proròčānstāvā, proròčānstāvā	proròčānstāvā, proròčānstāvā, proròčānstāvā	proròčānstāvā i proròčānstāvā
178.	računovodstava	–	–	–	–
179.	svjedočanstava	–	svjedòčānstāvā, svjedòčānstāvā	svjedòčānstāvā, svjedòčānstāvā, svjedòčānstāvā	–
180.	zadovoljstava	–	zadovòljstāvā, zadovòljstāvā	zadovòljstāvā, zadovòljstāvā, zadovòljstāvā	zadovòljstāvā, zadovòljstāvā i zadovòljstāvā
181.	djetešaca	–	djētešācā	djetēšācā	djetēšācā, djētešācā i djētēšācā
182.	jajašaca	jajāšācā, jājāšācā, jajāšācā	–	–	jajāšācā, jājāšācā i jājāšācā
183.	nevinašaca	–	–	–	–
184.	pisamaca	pisāmācā, pisāmācā	–	–	pisāmācā, pisāmācā i pisāmācā
185.	stakalaca	–	–	–	stakālcā, stakālācā i stākālācā
186.	HDZ	–	–	–	HDZ
187.	HNK	–	–	–	HNK
188.	HTV	–	–	–	HTV
189.	SAD	–	–	–	SAD
190.	SDP	–	–	–	–

Prilog 2. Neutralizacija kratkosilaznog i kratkouzlaznog naglaska

1.	aginica	àginica	àginica	àginica	àginica
2.	arak	àrak	àrak	àrak	àrak
3.	bacati	bàcati	bàcati	bàcati	bàcati
4.	besjeda	bèsjeda	bèsjeda	bèsjeda	bèsjeda
5.	brbljavica	břbljavica	břbljavica (brbljavica)	břbljavica	brbljavica
6.	cjelov	cjèlov (cjèlòv)	cjèlov	cjèlòv	cjèlòv
7.	djetelina	djètelina	djètelina	djètelina	djètelina
8.	dvorište	dvòrište	dvòrište	dvòrište i dvòrište	dvòrište
9.	grofica	gròfica	gròfica	gròfica	gròfica
10.	ispit	ispit	ispit	ispit	ispit
11.	kleveta	klèveta	klèveta	klèveta	klèveta
12.	litica	litica	litica	litica	litica i litica
13.	lekcija	lèkcija	lèkcija	lèkcija	lèkcija
14.	maska	màska	màska	màska	màska
15.	mjenica	mjànica	mjànica	mjànica	mjànica
16.	nepravda	nèpràvda	nèpràvda	nèpràvda	
17.	nesloga	nèsloga	nèsloga	nèsloga i nèsloga	nèsloga
18.	nezgoda	nèzgoda	nèzgoda	nèzgoda i nèzgoda	nèzgoda
19.	ništica	nìštica	nìštica	nìštica	
20.	obnova	òbnova	òbnova	òbnova	
21.	obradba	òbradba	òbradba	òbradba	òbradba
22.	odlika	òdlika	òdlika	òdlika	òdlika
23.	optužba	òptužba	òptužba	òptužba	òptužba
24.	orgulje	òrgulje	òrgulje	òrgulje	òrgulje
25.	osmina	òsmina (òsmina)	òsmina	òsmina	òsmina i òsmina
26.	pokora	pòkora	pòkora	pòkora	pòkora
27.	poluga	pòluga	pòluga	pòluga	pòluga
28.	potkova	pòtkova (pòtkova)	pòtkova	pòtkova i pòtkova	pòtkova
29.	pouka	pòuka	pòuka	pòuka	pòuka
30.	prehlada	prèhlada	prèhlada	prèhlada	prèhlada
31.	prigoda	prìgoda	prìgoda	prìgoda	prìgoda
32.	rodbina	ròdbina	ròdbina	ròdbina	
33.	strvina	strvina	strvina	strvina	strvina
34.	suprug	sùprug (sùprug)	sùprug	sùprug	sùprug i sùprug
35.	suzica		sùzica	sùzica	

36.	uvreda	üvreda	üvreda	üvreda	
37.	vitica	vìtica	vìtica	vìtica	vìtica i vitica
38.	bilježnica	bilježnica	bilježnica	bilježnica	bilježnica
39.	biser	biser	biser	biser	
40.	drastičan	dràstičan	dràstičan	dràstičan	dràstičan
41.	francuski	fràncüskī	fràncüskī	fràncüskī	fràncüskī
42.	gradski	gràdskī	gràdskī	gràdskī	gràdskī
43.	hitlerovski	hìtlerovskī	hìtlerovskī	hìtlerovskī	
44.	Hrvatska	Hrvātskā	Hrvātskā	Hrvātskā	Hrvātskā
45.	kronika	krònika	krònika	krònika	krònika
46.	nedjeljni	nèdjēljnī	nèdjēljnī	nèdjēljnī	nèdjēljnī
47.	njemački	njèmačkī	njèmačkī	njèmačkī	njèmačkī
48.	obrazovanje	òbrazovānje	òbrazovānje	òbrazovānje	òbrazovānje
49.	odrekao	òdrekao	òdrekao	òdrekao	òdrekao
50.	praktičan	pràktičan	pràktičan	pràktičan	pràktičan
51.	prateći (prid.)		pràtēćī		pràtēćī
52.	predstaviti	prèdstaviti	prèdstaviti	prèdstaviti	prèdstaviti
53.	priznati	prìznati	prìznati	prìznati	
54.	standard	stàndard	stàndard	stàndard	stàndard
55.	stravičan	stràvičan	stràvičan	stràvičan	stràvičan
56.	sudbeni	sùdbenī	sùdbenī	sùdbenī i sùdbenī	sùdbenī
57.	svadbeni	svàdbenī	svàdbenī	svàdbenī	svàdbenī
58.	tipičan	tìpičan	tìpičan	tìpičan	tìpičan
59.	trening	trèning (tréning)	tréning	trèning	trèning
60.	turski	tùrskī	tùrskī	tùrskī	tùrskī
61.	umjeren	ùmjeren	ùmjeren	ùmjeren	ùmjeren
62.	zabrinutost	zàbrinūtōst	zàbrinūtōst	zàbrinūtōst	zàbrinūtōst